

of Uriah (Levi) of Vriau Lewy daarin telkens zijn kerkelijke functiën verrichten, zijn offergelden voor zijn „Misseberahs” (zegewenschen) storten, etc.

Eindelijk tegen de 80 jaren verlangt hij naar de Emdensche Oster- en Dalerstrasze terug. Tegen Juli 1622 staat in deze rekeningen ⁷³⁾ (fol. 240) aangeteekend, dat aan Haham Urias Levi voor het laatst nog twee honderd vijftig guldens honoraria worden uitbetaald. Hiervan werd in het bijzijn van Haham Saul Levi Morteyra en getuigen een akte opge maakt: „Uri heeft verklaard tevreden en voldaan te zijn, heeft de acte geteekend, en is daarna naar Emden vertrokken”.

Ik wil hier het onderzoek buiten bespreking laten, of hij daar inderdaad wel is aangekomen en op de oude Emdensche Joodsche begraafplaats, die thans zoo verwaarloosd is ⁷⁴⁾, wel begraven is. Hoe tijdgenooten hem geëerd hebben blijkt wel uit het feit, dat Uri's kleindochter in 1631 nog tot de loting van het huwelijks geld (alléén voor Portugeesche Jodinnen bestemd) werd toegelaten, omdat zij een kleindochter was van „Haham Urias Alevi, die steeds was een man van groote deugden en goed Joodsch geloof, dat hij, om zoo te zeggen, bij hen ingevoerd heeft” ²¹⁾. Ook de Portugeesche Rabbijnen David Cohen de Lara en Isaac Aboab da Fonseca, weten tientallen jaren later nog uit hun jeugd van hem te vertellen en zijn daden en eigenschappen te roemen en zelfs nog een eeuw later geeft de Portugeesche Gemeente aan zijn nakomeling daarvan een schriftelijke ⁸⁾ getuigenis.

Als grondlegger van het Joodsche Amsterdam is zijn optreden van het allergrootste belang geweest, doordat hij de eerste was, die de Marranen daadwerkelijk tot het Jodendom heeft teruggevoerd.

Dit evolutieproces, dat niet altijd vlot ging, heeft lange jaren nog aangehouden. Er zijn er weder Katholiek, Gereformeerd en vrijdenkers geworden, doch er zijn ook veel twijfelers geweest naast bewuste enthousiaste apologeten. Eerst als de groote Portugeesche Synagoge in 1675 werd ingewijd

was zij ook hierin het symbool van de bereikte innerlijke harmonie in Joodsche overtuiging.

Dit was echter in principe bij de vereeniging der drie gemeenten in 1639 reeds bereikt.

De kleine Synagoge „Beth Israël” werd toen vergroot tot een groote publieke kerk, de aanzienlijkste van het toenmalige West Europa. Voor het eerst koopt de toenmalige Parnas Denys Jenis (alias Abraham Aboab) ⁷⁵⁾ bij publiek transport de benoodigde erven voor uitbreiding ⁷⁶⁾. Van den „huystimmerman” Claes Willem kocht hij toen voor de Joodsche Natie een huis en erven aan de Nieuwe Houtgracht „belent de voorseyde Joodsche Gemeente aende noortwestzyde ende d een gemene gang vast vier voeten aende suyd-oostzyde” voor van de gracht tot achter aan „de Groene Valck” toe, 30 voet diep en 20 breed zijnde, om voor het vertimmeren te gebruiken en wel voor f 5200. Op 13 April kocht hij voor de Gemeente nog een huis, erve en wal, waarvan de oude Synagoge zuid oost lag. Ten slotte verkocht Anthonio da Costa Cortisos hem voor de Gemeente een „huysken” met erf „achter diens huis „de Groene Valck” gelegen, welk „huysken” tot „achter aen'd huys vande voorseyde Joodsche Gemeente” liep, die daarvan noord west lag, voor f 700, onder voorwaarde, dat zoo het belendend perceel, door een niet-Jood gehuurd zou worden, deze de gemeene gang niet zou mogen gebruiken. Op onze kaart zien wij het kleine achteraf gelegen Synagogehuisje van „Bet Israel” nog liggen op het ruime voorplein. Zoo werd van dit complex een ruime kerk gebouwd geheel in den Hollandschen renaissance stijl.

Hiermede was het oudste hoofdstuk der Portugeesche Joden van Amsterdam afgesloten. De groeiende beteekenis voor Amsterdam's bloei had ten slotte allen weerstand, die voornamelijk van kerkelijke zijde was gekomen, gebroken. Deze positie hadden zij voor een groot deel aan de gematigde Amsterdamsche Vroedschap te danken, die een open oog voor de vitalste belangen van de koopstad toonde te hebben, die haar leden haar gouden bloeitijdperk tegemoet zullen voeren.

Zij beseffen, dat, wil de stad hiertoe geraken, de grootste vrijheid binnen de perken van Lands- en Stadswetten moet worden vergund aan ieder, wiens gaven en middelen tot dit doel dienstig zouden kunnen zijn.

Was hun politiek vroeger geweest, die van officieuze bescherming, als in 1675 de groote Portugeesche Synagoge ingewijd wordt, geven Burgemeesteren en Schepenen officieel, door hun tegenwoordigheid van hun belangstelling blijk, zonder dat een stem zich hiertegen kon verheffen ²⁸⁾.

Doch eerder dan zij had het Oranjehuis deze officieele erkenning gebracht door het officieel bezoek van Prins Frederik Hendrik, zijn zoon Willem II en diens bruid met de Koningin van Engeland op 26 Mei 1642 aan de oude vergroote Synagoge, waar zij op troonen plaats namen, en den feestdienst voor hen bijwoonden. Kostbare tapijten en specerijen, vulden de ruimte, Psalmzang en de omgang der 4 Wetsrollen (waaronder die van Uri Levi) en de voorlezing der 10 geboden, wijdden dit heugelijk feit, waarmede Amsterdam voor het eerst de Joden officieel hun godsdienstvrijheid openlijk sanctioneerde. En, ik wees er al eerder op ⁷⁷⁾, het was niet zonder beteekenis, dat de feestrede van Uziel's leerling de humanistisch-Hollandsch georiënteerde Opperrabbijn, Menasséh ben Israël, toen in het Latijn gehouden, ook als Hollandsch pamflet is uitgegeven. Hierin immers werd ook van Joodsche zijde de rechten en plichten als *Hollandsche onderdanen* voor het eerst uiteengezet. Nadat hij Prins Willem van Oranje met den Joodschen Vrijheidsheld Matisjahu had vergeleken en zijn zonen Juda de Makkabeeër, met Prins Maurits en Frederik Hendrik met Jonathan en Simon, diens broeders, gewaagde hij van Holland's Oranjeliefde en vervolgde voorts: „Ook wij die, alhoewel in deze Republiek slechts weinig in getal zijn, en maar een heel klein deel van haar uitmaken, zijn nochtans van gevoelens van liefde tot U vervuld en wijken daarin voor niemand, wel wetende, dat van U onze welvaart afhangt. Wij zijn gehouden voor den Almachtigen God ons in alles hiertoe gereed te houden. Dit zullen wij voor

MENASSE BEN ISRAELS
WELKOMST,
uyt sijns Volcks naem, aen de
Hoogh-gebooren

PRINCE van ORANJEN
FREDERIC HENRIC,
als hy met de Doorluchtigste KONINGIN,
HENRIETTE MARIA,
Gemalin des Hoogh-gebiedende KAROLVS,
Koninghs van Engelandt, Vranckrijck ende Yrlandt,
onse Synagoge besocht.

Wt het Latijn overgeset.

AMSTERDAM,
Voor ROELOF IOOSTEN, Boeckbinder inde Baefjes-steegh,
ANNO 1642.

Titel van het pamflet, bevattende de Hollandsche vertaling van
Menasséh ben Israël's „Welkomst”.
(Leidsche Universiteitsbibliotheek).

Uwe Hoogheid en de Doorluchtige Heeren Staten ook immer doen, 't zij dat U hier een proeve daarvan wilt nemen, hetzij dat de tijd het mocht vereischen. Want wij houden niet meer Castilië en Portugal, doch Holland voor ons vaderland; wij houden niet meer den Spaanschen of Portugeeschen Koning, doch H.H. Staten en U voor onze Heeren, door wiens zegensrijke wapenen wij berschermd, en door wiens degen wij verdedigd worden. Daarom baart het ook geen wonder, dat wij ook voor H.H. Staten Generaal en voor Uw Hoogheid, alsook voor de Edele Hooge Bestuurders dezer wijdvermaarde stad dagelijks onze gebeden uitstorten''

Met deze rede werd een nieuwe phase in de Joodsche geschiedenis ingeluid. Holland had door dit officieele bezoek deze Joodsche Portugeezen als waarlijke onderdanen van het Gemeenebest erkend, de erkenning, die te Amsterdam het meest volledig tot uiting is gekomen. In de Republiek hing meer nog dan van het centrale gezag hun positie van de stedelijke overheid af. Moge de keur van 1632 de Amsterdamsche Joden buiten de gilden hebben geplaatst, de reisbeschrijvingen eensdeels en de vorstelijke invitatiecharters om hen uit Amsterdam weg te lokken anderszijds, getuigen wel, dat de Portugeesche Joden in de 17de eeuw hun grootste betekenis te *Amsterdam* hadden. Van de waardeering voor hetgeen de stadsregering hiertoe heeft bijgedragen getuigt nog steeds de bede die aan het gebed voor het Koninklijk Huis in de Portugeesche Synagoge van Amsterdam wordt toegevoegd, nl. voor het welzijn van B. en W. „aos nobres e veneraveis Senhores Burgamestre e Magistrados desta Cidade de Amsterdam''.

VIII. Slotconclusie

Jacob Tyrado, die in het openbare leven zijn Marranen-naam moest blijven voeren *), zou volgens de verhalen

*) Van het Portugeesche „tirar'', dat betekent zich uit een onaangename positie bevrijden. De naam Tirado komt later te Brussel in het Spaansche leger nog

Burgemeesteren op het economisch voordeel voor de stad hebben gewezen en aldus de economische grondlegger (en daardoor dus ook in religieus opzicht) der Portugeesch Joodsche Gemeente van Amsterdam zijn geweest.

Inderdaad vonden wij één Portugees, die met Burgemeesteren hierover in contact is geweest en als zoodanig gelden mag, nl. Manuel Rodrigues. Deze werkhypothese werd bij nader onderzoek bevestigd, door de omstandigheid, dat deze Manuel niet alleen een leidende positie onder de Marranen als groot koopman en reeder innam, doch vooral doordat wij hem het eerst in relatie met Emden en met den eersten Amsterdamschen Rabbijn aantreffen, tevens ook als stichter der Rotterdamsche Synagoge en ten slotte ook in familierelatie met de Pereyrafamilie bevonden. Reeds in 1596 had hij op afspraak van Burgemeesteren en verschillende Amsterdamsche kooplieden een sureté de corps ontvangen en in 1602 behoorde hij tot de voornaamste Marranen, en hun correspondenten, zoowel te Portugal als elders gevestigd.

De kleinere medegedeelde details ondersteunen ten slotte deze identificatie. Het belangrijkste resultaat mag echter heeten de omstandigheid, dat vanuit *Antwerpen* de eerste Spaansch-Portugeesche Joden naar Amsterdam zijn gekomen en dat de Pereyra-vestiging hiervan slechts een latere phase is.

Uit religieus opzicht is het belangrijkste resultaat het bewijs, dat er geen enkelvoudig Marranenprobleem bestaat, doch wel een zeer gecompliceerd probleem, wisselend naar de omstandigheden van omgeving en individueele gesteldheid van de *verschillende* Amsterdamsche Marranenvestigingen. Elk groepje was in meerder of mindere mate van Joodsche overtuiging of liever de wil, om die te benaderen, vervuld

Dat uit zulke heterogene elementen nog een positief ortho-

voor, waarin vele Marranen dienst hadden genomen, o.a. De Barrios. In het „Registre des patentes, titres, orders et depeches concernant les troupes'' etc. Secrétairie d'état et de Guerre (Staats Archief te Brussel) komt 12 Mei 1660 voor „el capitán Beltran Tirado''.

doxe Joodsche Gemeente is geboren, dankt zij in de eerste plaats aan den Emdenschen Rabbijn Mozes Uri Halevie, wiens taak weldra door de Levantijnsche Rabbijnen werd overgenomen

Het ontstaan van Joodsch leven te Amsterdam was een direct gevolg van politiek economische manoeuvres, waarmede de drang om Joodsch te kunnen leven steeds als noodzakelijkheid eng verbonden was.

De Portugeesch Joodsche Gemeente van Amsterdam is als voortzetting der Antwerpsche Marranenkolonie der 16de eeuw te beschouwen; die door het Uri-ha-Levi groepje een sterk Joodsche tendens krijgt. Het Marranenprobleem, dat geen massa- doch een individueel verschijnsel is, deed verschillend georiënteerde groepjes ontstaan, waarvan de meest Joodsch georiënteerden ten slotte de overhand verkrijgen.

Om den Indischen monopoliehandel eerst hierheen gehaald, werden zij dra door de Hollanders hieruit verdrongen.

De industrie, vooreerst die in zijde, introduceert hen dan te Amsterdam, totdat de gilden hen er in 1632 weder uit verdrongen. Via Alkmaar, Haarlem en Rotterdam weten zij vasten voet als Portugeesche Natie te verkrijgen, doch in 1612 dwingt de Amsterdamsche Vroedschap hen in het belang der burgers, door den bouw van het consulaatsgebouw te beletten, het authonome bevoorrechte Antwerpsche karakter als Portugeesche Natie, prijs te geven en aldus tot het démasqué tot Joodsche Natie, waarbij zij Hollandsche onderdanen worden. De facto wordt deze positie door hen officieel aanvaard bij het vorstelijk Oranjebezoek van 1639. Daarentegen beschermt hen de Vroedschap tegen de kerkelijke aanvallen, die zij als Joodsche Natie te verduren had. Sedert dien tijd nemen zij als Hollandsche onderdanen wederom deel aan de internationale wereldhandel en consolideert zich hun Gemeente ook innerlijk in één groote Gemeente die zich dra vormde tot het voornaamste Joodsche cultuurcentrum der zeventiende eeuw.

BRONNENOPGAVE.

1) *Sigmund Seeligmann*: „Bibliographie en Historie, bijdrage tot de Geschiedenis der eerste Sephardim in Amsterdam." Amsterdam, Menno Hertzberger, 1927 Passim.

2) *Mr. Izak Prins*: „De vestiging der Marranen in Noord-Nederland in de zestiende eeuw". Amsterdam, Menno Hertzberger 1927 (Passim).

3) *Prof. Dr. Majer Balaban*: „Skizzen und Studien zur Geschichte der Juden in Polen". Berlijn 1911, p. 97.

4) *J. S. Da Silva Rosa*: „Geschiedenis der Portugeesche Joden te Amsterdam 1593—1925". Amsterdam, Menno Hertzberger, 1925.

5) *Daniel Levy de Barrios*: „Escritores Españoles de la Nacion Judayca Amstelodama", laatstelijk herdrukt door *Dr. M. Kayserling* in de „Revue des Études Juives" XVIII. Parijs 1889, p. 282. Het luidt daar:

Primo del singular Jacob Tirado
Que fundo de fervor y zelo armado
La primer sinagoga Amstelodama
Y fue à Jerusalem de la Ley flama.

6) Zie „*De Vrijdagavond*" van 7 Augustus 1925 (Jr. 2, No. 19).

7) *Sigmund Seeligmann*: „Über die erste Jüdische Ansiedelung in Amsterdam" overdruk uit de „Mitteilungen zur Jüdischen Volkskunde". Breslau, 1906.

8) *Prof. Dr. Carl Gebhardt*: „Die Schriften des Uriel da Costa Curis Societatis Spinozae". Amsterdam, Menno Hertzberger, 1922, Einleitung.

9) *Dr. J. Denucé*: „Iets over Spaansch-Portugeesche geslachten in Nederland" enz. in het „Antwerpsche Archievenblad" van Januari 1927, p. 39 noot 1 (overdruk p. 7) en Bijlage II tevens *Notaris Daniel Mostard* in Bijlage I en *not. Jan Franss. Bruyningh* te Amsterdam in 1596.

10) *Jhr. Dr. E. Teixeira de Mattos*: „Bijdrage tot de geschiedenis betreffende oud-Spaansche en Portugeesche geslachten in Nederland, p. 33 vgl., 40 vgl. Ook *J. B. Rietstap*: „Armorial Général". Gouda 1887, Dl. II, p. 590 en 981.

11) *Prof. Dr. J. A. Goris*: dissertatie „Étude sur les colonies marchandes meridionales ... à Anvers". Leuven 1925, p. 91 (zie verder index).

12) *Dr. N. Japikse*: „Nederlandsche historische Literatuur" in „Bijdragen voor Vad. geschiedenis en Oudheidkunde" Vide Reeks, Dl. VI, afl. 1 en 2, (1927) p. 167.

13) *Protocolen notaris Lieven Heijlinc*, notarieele afdeeling van het oud-archief der Gemeente Amsterdam en *J. Gysberts*, dd. 21 Nov. 1598 en 17 Juli 1602.

14) *V. H. Rolland*: Supplement op Rietstap's „Armorial Général". Dl. II, Den Haag 1926, p. 49. „De Spaansche wapens van Rodriguez" (p. 118) en van Vega (p. 801) zijn daar afgebeeld.

15) *S. Kahn*: „Nantes" in „The Jewish Encyclopaedia" IX, p. 165, vgl. *R. F. Michel* „Les Portugais en France, les Français en Portugal". Parijs 1882.

16) *Prof. Dr. C. W. Kernkamp*: „Hans Bontemantel, De Regeering van Amsterdam 1653—1672". Werken van het „Historisch Genootsch.". Derde serie No. 7, Den Haag 1897, p. CXXXII en hier Bijlage III.

17) *Vroedschapsresolutiën van Amsterdam* 1600, p. 57, 60 en 67 ook deel 1594—1603, p. 613, 822, 828, 843 en voor Sept. 1603 ook p. 433 en 874.

18) *Resolutieboek van de Heeren Burgemeesteren ende oudt-Burgemeesteren* beginnende 1603 tot 1649.

19) *Prof. Dr. H. Brugmans*: „Handel en Nijverheid” in „Amsterdam in de 17de eeuw”, dl. II, fol. 204 en 205.

20) *Jac. Zwarts*: „Portugeesche Joden te Maarssen en Maarsseveen in de 17de eeuw”, overdruk uit het Jaarboekje van het „Oudheidkundig Genootschap „Niftarlake” 1922.

21) *J. M. Hillesum*: „Uri Ha Levi, de eerste Mohel, Chazzan en Predikant der Portugeesche Joden te Amsterdam in het jaar 1593”, Amsterdam 1904.

[N.B. Bij mijn bezoek in Emden was dit „Memorbuch” zoek geraakt, en wel na het overlijden van Landrabbiner Dr. Löb, zooals Dr. L. Levinsky uit Hildesheim mij berichtte. Hoewel ik het thans weder op het spoor ben, moet ik hier met het citaat van Dr. Lewin volstaan, bij Hillesum op p. 25 afgedrukt. Over de getuigenissen omtrent Uri Halevi thans omtrent S. Seeligmann in „De Vrijdagavond” van 8 Januari 1928, Jrg. 4, No. 41].

22) *S. Seeligmann*: „Het Marranenprobleem uit oekonomisch oogpunt”. Bijdr. en Med. van het „Genootschap voor de Joodsche Wetenschap in Nederland”, No. III (Rector Wagenaarbundel). Amsterdam, Menno Hertzberger, 1925.

23) *Cardozo de Bethencourt*: „Aankomst der Joden te Amsterdam, Ury ha Levy, eerste Haham (5364). Overdr. uit het Nieuw Israël. Weekblad van 6 Mei 1904.

24) *Prof. Dr. H. C. Rogge*: „Kerkelijk en Godsdienstig leven” in „Amsterdam in de 17de eeuw”.

25) „*Confessie-boeken*” Rechtelijk archief, No. 282, jaar 1603, fol. 122 en 122 verso, 126 vs, 127, 135 vs, 136, 136 vs en 143.

26) *Notarissen Ruttens* No. 611, fol. 764; op fol. 737 (8 Januari 1621) transporteert deze „Denijs Denyss vleischhouwer Borger deser voorsz. Stede” aan een Amsterdamsch koopman een „Schepenkenisse” ad f 900 ten laste van Johan Pietersz. „mede Vleysch-houwer”.

27) *Dr. M. C. Poraira* en *J. S. Da Silva Rosa*: „Gedenkschrift van het 300-jarig bestaan der onderwijsinrichtingen Talmud Tora en Ets Haim”, Amsterdam 1916.

28) *D. H. de Castro Mzn.*: „De Synagoge der Portug. Israël. Gemeente te Amsterdam, Gedenkschrift bij haar tweede eeuwfeest”. Den Haag 1875.

29) *D. H. de Castro Mzn.*: „Keur van Grafsteenen van de Nederl. Portug. Israël. begraafplaats te Ouderkerk a/d Amstel”. Leiden 1883 (inleiding).

30) *Rechtspraak* in „Amsterdam in de 17de eeuw” I, fol. 54.

31) *Notaris Cornelis Snellinck* dd. 20 September 1605 (No. 101) fol. 92.

32) *Dr. M. Grunwald*: „Portugiesengräber auf deutscher Erde”. Hamburg 1902 cf. Die Portugiesen in Emden, p. 142.

33) *Gissuipo Sessa*: „Tractatus Judeis”. Turijn 1717.

34) *C. W. B(ruinvis)* Joodsche familien te Alkmaar in „De Navorscher”, Jrg. 52 (1902), p. 387 en diens brochure „Israëlieten in Alkmaar”, aldaar 1913, p. 3.

35) *Mr. J. Sautendam*: „Een wandeling langs Delf's straten en grachten in 1600”. Delft 1882, p. 78.

[Het perceel lag aan de Oude Delft voorbij het Oude Bagijnenhof en is thans afgebroken].

36) *Resolutiën der Vroedschap* dd. 4 Mei 1597, 15 September 1603 (fol. 873), 26 April 1605 en 29 Januari 1609.

37) „*Puyboecken*” Gemeente archief (Bijlage X). Zie verder over hem mijn art. in het Ned. Nieuw Biographisch Woordenboek, dl. VII.

38) *J. S. Da Silva Rosa*: „Een voorgenomen vestiging van Spaansche en Portugeesche Joden in Haarlem in het jaar 1605”. Overdruk uit het „Nieuw Israël. Weekblad” van 16 Juli 1915.

39) *Protocol Notarissen Ruttens* (No. 611), respectievelijk fol. 82, dd. 3 November 1614, fol. 568 dd. 10 Juni 1619 en fol. 596 dd. 25 September 1619.

40) *Dr. M. Wolff*: „De Geschiedenis der Joden te Haarlem 1600—1815” (uitgave van „Haerlem”) 1917. Bijlage I en p. 7 vgl.

41a) *Daniel Levy de Barrios* „Opuscula” A „Triumpho del Gobierno Popular”, p. 70.

41b) *Rabbijn Dr. B. Israël Ricardo*: „De oudste Wetsrol der Portug. Israël. Gemeente te Amsterdam” in „De Vrijdagavond” van 31 Juli 1925, Jrg. 2, No. 18, p. 275.

42) *Opperrabbijn I. Maarsen*: „Hamachzor (Kethab Jad) schel kehillath Asjkenaziem te Amsterdam” in „Bijdragen en Mededeelingen van het Genootschap voor de Joodsche Wetenschap in Nederland”, No. III, Amsterdam 1925 (Rector Wagenaarbundel).

43) *Resolutiën der Kerkeraad der Ned. Herv. kerk te Amsterdam*, Protocol No. 3, fol. 270, dd. 4 Januari 1612.

44) *H. J. Koenen*: „Geschiedenis der Joden in Nederland”, Utrecht 1843.

45) *Le Comte Henry de Castries*: „Les Sources inédites de l'histoire du Maroc de 1530 à 1845”. Tome I, Parijs 1906.

46) *J. S. Da Silva Rosa*: „Uit het Heden en Verleden der Portug. Israël. Gemeente te Amsterdam” XI. (Overdruk uit het „Weekblad voor Israël. Huisgezinnen”, Rotterdam 46ste Jrg.

47) *Notarissen Ruttens* No. 611, dd. 23 September 1616, fol. 196.

48) *Alfonso Cassuto*: „Gedenkschrift der Portugiesisch-Jüdischen Gemeinde in Hamburg”. Amsterdam, Menno Hertzberger, 1927.

49) *Ds. A. Coster* „*Historie der Joden* . . . uyt verscheyde authouren vergadert”. Amsterdam 1608.

[N.B. Van de drie drukken heb ik die van 1649 geraadpleegd].

50) *Resolutiën der Kerkeraad*, protocol 3, fol. 228.

51) *J. H. Roos* in het „Algemeen Ned. Familieblad” van 30 Augustus 1883, No. 26, waarnaar Seeligmann in zijn „Marranenprobleem”, p. 110 vgl.

52) *Jac. Zwarts*: „De 17de eeuwse Rotterdamsche Leerschool Jesiba de los Pintos” in het „Rotterdamsche Jaarboekje” van 1922.

53) *E. Italie*: „Israël. Gemeente” in „Rotterdam in den loop der eeuwen”. Rotterdam 1909, p. 132 vgl. en *Rotterdamsche Straatnamen*. Rotterdam 1910 cf. „Jodenlaan”.

54) *J. B. Rietstap*: *Armorial Général*, dl. II, p. 663 vermeldt hun Spaansch en Brabantsch wapen.

55) *Grunwald*: „Portugiesengräber”, p. 107 en Castro's „Keur”, fol. 21 en fol. 39 vermelden leden dezer familie de Moura.

56) *Aem W. Wybrands* in „Studiën en Bijdragen op het gebied der historische Theologie”, door W. Moll en J. S. de Hoop Scheffer, Dl. III. Amsterdam 1876 (waarnaar *Dr. I. Mendels*: „De Joodse Gemeente te Groningen”. Groningen 1910, p. 26 vgl.) en ook Dl. I. Amsterdam 1870, p. 257.

57) *Resolutiën der Kerkeraad der Herv. Gemeente*, protocol 4, fol. 111, en fol. 112 afgedrukt in Bijlage XX.

58) *Thiele*: „Pamfletten” I, No. 1106.

59) „*Memoriën en adviezen van Cornelis Pieterszoon Hoof*”, Werken van het „Historisch Genootschap”, Nieuwe Reeks, No. 16 (Utrecht 1871), No. IX, p. 167 vgl. en p. 243 vgl. resp. No. IX en No. XII.

60) *Notarissen Ruttens*, fol. 262, dd. 5 Mei 1617.

61) *Jac Zwarts*: „Het gemengde huwelijk in den Gereformeerden Kerkeraad van Amsterdam (1619)”, Joodsche Archiefsprokkels X in „De Vrijdagavond” van 24 Februari 1928, Jrg. 4, No. 48.

62) *Prof. Dr. H. Brugmans* in „Amsterdam in de 17de eeuw”, dl. I, fol. 109.

[N.B. Op deze plek staat thans nog 1657 aangegeven, waarin dus blijkbaar het oude complex is gesloopt].

63) *James Howel*: „*Epistolae Ho-elianae*”. Londen 1890.

[Zie ook No. 32 Van Jacobsen Jensen's boek in diens noot vermeld].

64) *Sir William Brereton Bart*: „*Travels in Holland, the united Provinces, England, Scotland and Ireland*”, uitgave van „The Chetnam Society”, Londen 1844 (ex. Gem. Archief Amsterdam) p. 60, 65 en 68.

65) *Dr. Kurt Scholl Müller* in „*Zeitschrift des West Preussischen Geschichtsverein*” 1910 (Heft 52), waarvan een Nederlandsche vertaling in *Dr. D. M. Sluys*: „De oudste Synagogen der Hoogduitsch-Joodsche Gemeente te Amsterdam (1635—1671)” overdruk uit het feestboekje van het 250 jarig bestaan der „Groote Synagoge” te Amsterdam, Amsterdam 1921, p. 7.

66) *Prof. Dr. J. Mendes dos Remedios* „*Os Judeus Portugueses em Amsterdam*”, (Coimbra 1911, p. 209) vermeldt, dat in 1617 Batscha Milana zulk een zilveren lamp aan „Bet Jacob” geschonken had; ook De Castro's „Synagoge”, noot 79.

67) *J. N. Jacobsen Jensen*: „*Reizigers te Amsterdam*”, Amsterdam 1919 (p. 25).

68) *Protocol No. 611 notaris Pieter Ruttens* van November 1617 (juiste datum niet ingevuld). Voor Bergonzi ook folio 328 van dit protocol.

69) *Jac. Zwarts*: „*Haham Saul Levy Morteyra en zijn portret door Rembrandt*” in „*Oud Holland*”, 1926, afl. 1.

[N.B. Het door De Castro's „Synagoge” (p. 8) opgegeven jaartal voor Aroyo's komst nl. 5358=1598 (en niet 1698) is in ieder geval onjuist].

70) *The Jewish Encyclopaedia*”, dl. XII, p. 404.

71) *Jac. Zwarts*: „De drie kaporahanen van de drie oudste Joodsche Gemeenten van Amsterdam (1621). [Joodsche Archiefsprokkels VI] in „De Vrijdagavond” van 14 October 1927, Jrg. 4, No. 9.

72) *Protocol No. 611 notaris Pieter Ruttens*, dd. 24 April 1619.

73) *Register van de „Gabays de K. K. Bet Jahacob*” van 5378—5383; archief der Portug. Israël. Gemeente te Amsterdam.

74) *Jac. Zwarts*: „*Emden, de stad van Mozes Urie Halevie*” in het „*Centraal Blad voor Israël. in Nederland*” van 8 en 15 Augustus en 28 November 1924 en 31 Juli 1925.

75) *Jac. Zwarts*: „*De oudste Synagoge van de Vechtstreek*”, overdruk uit het Jaarboekje van „*Niftarlake*” 1927.

76) *Kwijtscheldingsregisters* O. 68, O. 114 en O. 222, resp. 2 Maart, 13 en 21 April 1639.

77) *Jac. Zwarts*: „*Twee Oranjevorsten ter Synagoge*” in het *Nieuw Israël. Weekblad* van 31 Augustus 1923, No. 15.

BIJLAGEN.

Bijlage I. De Antwerpsche afstamming van Manuel Rodrigues Vega.

Extract uit het protocol van Notaris David Mostart, dd. 14 Maart 1611 (Portefeuille No. 62, fol. 227 van het Gemeente Archief te Amsterdam).

Den veertienden Martij 1611, voor mij David Mostart notaris etc. neffens de naerbeschreven getuygen comparerende Sr. Manoel Rodrigues Veiga, heeft bekendt ende verklaert bij desen, dat hij voor zoverre hem angaet, geconsenteert, geaprobeert ende voor goed gehouden heeft, gelijk hij consenteert, approbeert ende voor goed houdende is, de verkoopinge van het huys van wijlen Sr. Luys Fernandez, sijns constituants vader zaliger gedachtenisse, staende op de hoek van de Aerenberghs strate op de Lange Gasthuisstrate bij den derdenoerde klooster binnen de Stad van Antwerpen, bij Jouffr. Leonora Rodrigues Veiga, zijne moedere ofte te verkoorene verkofft. Gevende de voornoemde sijne moeder bij desen volkomene macht om de opdracht van dien aen den kooper volgens de Costuijme van Antwerpen te geven ende passeren, de penningen tontfangen, quitantie te geven ende daer mit in ende over alles te disponeren naer haer welgevallen. Want hij comparant verklaerde aent zelve huys ende erve mit den anklaven van dien geenerley part, actie of eygendom te hebben, noch te prefenderen in eenige manieren, nemaer belooft de voorseyde verkoopinge t'allen tijden voor goed, vast ende van van waerde te houden, ten besten zijner minderjarige broeders ende zusters onder verband als naer rechten daertoe staende.

Alles oprecht ende ter goeder trouwe, versoekende en door mij notaris ad notam genomen ende der voornoemde zijner moeder daarvan gemaekt te werden een ofte meer openbaere Instrumenten in behoorlijke forme.

Gedaen binnen Amsterdamme, ten huijse ende comtoire mijns notaris, present Nonneman ende Vogelaer, getuygen hiertoe versocht ende gebeden.

(w. g.) Manuel Roiz Vega.

Bijlage II. De eerste Nunez in relatie met Amsterdam in 1592.

Extract uit het Protocol van Notaris Lieven Heylinc te Amsterdam (Notar. archief No. 42, fol. 143 en 143 verso).

Ce jourdhuy IXe de may XVc quatre vingts et douze est comparu pardevant moy Lieven Heylinc, notaire publicq, resident en la ville d'Amstelredam, Sr. Herman Rodenborch, marchand, bourgeois et inhabitant de ladicte ville, lequel declare avoir constitue et estably, sicome il constitue et establist par ceste, le Sr. Jan de Doncker, resident a Calais, luy dennant plain pouvoir et autorite pour et en son nom procurer, solliciter et garder touts ses causes, affaires, questions et differens quil at on cy apres pourra avoir pardevant la justice dudict Calais on aultres courts, juges et officiers, et speciale(ent) entre autres pour demander a Esteven Nunez, portugalois, resident en ladicte ville de Calais cent et onze barres de sel par luy prins hors de

la navire de Antoine Corneliss. sans charge ou ordre dudict Sr. Rodenborch, constituant, et sy besoing est de proceder contre ledict Esteven Nunez et touts aultres en justice, tout en demandant que defendant, de replicque duplicque, d'observer touts jours et termes de droict en droict, exhiber et recevoir touts et quelconques escripts, libelles et munimens, de pouvoir decliner excipier et couteser choisir domicile, faire le serment de calumni et aultres en l'avis d'iceluy constituant a produire tesmoings reprocher salver et de conclure en droict, senten. en demande, la mectre en exe(cution, d'eso appeller sy besoing est, iceluy appel prosequir on en renuncer. Et en outre generalement et especialem(ent) tout faire et procurer ce que led(ict)e constituant y estant en p(er)sonne pouroit . . . faire et procurer quant . . . charge plus ample y fust requise que ces p(re)se(n)tes, avecq(?) faculte et puyssance de pouvoir substituer aultres personnes et procureurs en son lieu aians semblable ou . . . pouvoir. Promectant et stipulant iceluy constituant en mains de moy, notaire de tenir pour bon forme et stable et agreable tout ce que p(ar) ledict Sr. Jan de Doncker ou ses substituez en son nom sera faict et besoig soubz l'obliga(tion) de ses p(er)sonne et lieue p(re)se(n)s et advenir. Requirant ledict constituant que p(ar) moy, notaire, susd(ict)e de tout ce qui dessus luy fut expedie instrument publicq et acte en forme deux. Ce fut ainsi faict et passe en ladicte ville d'Amsterdam a l'an et jour que dessus en presence de Jacques van Ganswyk et Niclas Dubbels., tesmoings.

In margine: *Procuratica Herman Rodenborch.*

Bijlage III. De Maria Nunez-groep mag te Amsterdam niet anders dan Gereformeerd leven.

Afschrift uit Bontemantel's handschrift „Civile & Judicieele Aanteekeningen”, berustend in het Gemeente-Archief van Amsterdam (Band IV, pag. 88).

Extract uytet Registre van Resolutiën van Burgemeesteren ende oud Burgemeesteren der Stadt Amstelredamme. (Origineel verloren).

Op den 4e. September 1598 in de communicatie metten Heeren oud Burgermeesteren gehouden, is geresolveert, dat de Portugaelsche Coopluyden alhier ter Stede woonende, ende hun Poorterrecht versoekende te copen, zal aengeseyt worden, dat Burgermeesteren (vertrouwende dat zijluyden Cristenen zijn, en dat zijluyden als goede Burgeren alhier eerlijck zullen leven) henluyden de Burgerschap wel willen gunnen, doch dat men voor het doen van den eedt henluyden zal vermanen, dat alhier ter Stede geen andere exercitie van Religie can noch mach toegelaten worden, als de geene, die in 't openbaer inde Kercken alhier wort geexerceert.

In margine: *poortegaelsche coopliden mogen haer poorterschap coopen.*

Bijlage IV. Manuel Rodrigues Vega (onze Tyrado) in betrekking tot de Uri-ha-Levi familie.

Extract uit het Protocol van Notaris Lieven Heylinc te Amsterdam. Prot. 55, fol. 354 verso, dd. 8 September 1603.

Op heden den VIIIe September in den Jare, als men schreef sestienhondert ende drije, compareerde voor mij *Lieven Heijlinc*, openbaer

notaris binnen Amsterdam resident, bij den Hove van Hollant (door voorgaende nominatie der voorsejde stede geadmiteert), die achtbaere Sr. *Manuel Rodriguez Vega*, ingeseten coopman deser voorsejde stadt, mij notaris wel bekendt zijnde, ende heeft in alle beste forme, stijl ende maniere hem nae rechte doendelijk wesende, geconstitueert ende machtich gemaect, constitueert ende maectt machtich mits desen, die eersaeme Sr. *Joseph sone van Uri Levi*, hem gevende volcomen macht, autoriteit ende speciael bevel, omme mette rechte off mette minne te maenen, eijssen, in te vorderen ende te ontfanghen van Meijer Salemon, eerst een obligatie van achthondert sessentseventich guldens vijff stuijvers in date XXI Julij XVc acht ende negentich over een bale peper ende twee balen gengber; noch een obligatie van vierhondert LXXXII guldens XVII stuijver over drie kisten witte poijer in date als boven, op welcke twee obligatie de voornoemde Meijer Salemon betaelt heeft een hondert XXXVII guldens XII stuijvers, soodat daarvan noch resteert XIIc XXI guldens X stuijvers; item noch een obligatie in date XVIII Julij des voorsejde jaers XVc acht ende negentich van driehondert LII guldens XVI stuijvers over vijffhondert vier ronde perlen, bedragende bij hem de voorsejde drij obligatie boven de voorsejde betalinghe ter somme van vyfthienhondert LXXVIII guldens VI stuijvers, die de voorsejde Meijer Salemon de voorsejde constituant noch daerop deels resterende ende schuldich bevonden is. Ende van tgeene de voorsejde Sr. Joseph sone van Uri Levi alsoo recouveren ende ontfangen zal te passeren, geven oft teekenen quitantie ende discharge in behoorlijke forme ist noodt deselve Meijer Salemon bij alle middelen ende wegen van rechten aen te spreecken, de zaecke te intenteren, prosequeren, litem contasteren, domicilie te kieseren, alle termijnen van rechten te observeren, te poseren articelen, redenen ende motieven te proponeren, verbalick ende bij geschrifte, sententie te horen pronuncieren ende d'executie de favorabel op des voorsejde Meijer Salemon persoon ende goederen te prosequeren, ende voorts in het voorsejde alles meer te doen, tgeene hij constituant daer selfs present ende voor oogen zijnde, doen zoude mogen, al waert oock soo, dat tot desselvs zaecke ampeler ende speciaelder macht dan dese tegenwoordigh requireerde een ofte meer procuratie ad lites te substitueren. Gelovende voor goedt, vast ende van waerde te houden alle 't gene dat bij de voorsejde Sr. Joseph soon van Uri Levi int gundt voorsejt zal worden gedaen, ontfangen, genegotieert ende gepasseert.

Dit was aldus gedaen binnen der voorsejde Stede Amsterdam, ten daghe ende jare als boven. Ende heeft die voornoemde constituant d'origineele ende oock ten prothocolle mijns notarij onderteekend.

(w. g.) Manuel Roiz Vega.

In margine: *Procuratie Sr. Manuel Rodriguez Vega.*

Bijlage V. De Tyradorol van Manuel Rodrigues Vega.

Extract uit het Resolutieboek van Burgemeesteren en oud Burgemeesteren van Amsterdam, dd. 21 September 1604, folio 3 vs.

Vriewoninge voor Portugees.

Met outburgermeesteren gedelibereert ende geresolveert, dat men

seker Portugees met namen [Emanuel Rodrigos Poortugees *)] soude laten volgen thuys dese stede toebehoorende, staende opt boerenverdriet **) voor den tijt van 4 ofte 5 jaren ende dat men tselve huys met twee ofte drie vacken sal verlangen, om bij denselven bewoont ende daerin gestelt te mogen worden twee meulens, om de chyneesche syde daer mede te wercken, sonder daer vooren ende voorsejde tyt te betalen enige huyr, dan dat hy de voorsejde kunst ende t wercken van dese syde gemeen sal maecten ende een yegelyck dies versoekende, syne molens sal vertonen ende sulcke onderrechtinge doen, dat de voorsejde woninghe, alhier onder gedaen ende byde hant genomen sal mogen worden.

Bijlage VI. Identificatie van Philip Joosten met Rabbi Uri ha Levi.

Extract uit het Protocol van Notarissen Ruttens²⁶) berustend in het Gemeente-archief van Amsterdam.

Den 21en April 1621.

Compareerde Ephraim Joseph Portugies ende heeft vryewillich ende welbedachtsaem bekent midts desen, hoe dat hij aen den eersamen Dionijs Dionijss, vleyschouwer noch een rest van een hoofdsomme van twelffhondert ende seven guldens, van de welke hy consesant belooft midts desen aen selven Denijss ofte zijns actie hebbende te betalen een hondert guldens van meyn toecomende, in een jaer in vier payementen, te weten alle drye maenden vyffentwintich guldens. Aengaende de resterende tweehondert guldens, heeft den voorsejde Denyss mede comparerende verclaert te vreden te syn, dat hy Ephraim hem deselve sal geven ende betalen, als hem Godt naimals beter segeninghe ofte prosperiteyt sal believen te verlenen, sonder dat hy tot alsulcke betalingh nu ofte naermaels sal moghen bedwonghen worden. Ende tot meerder versekertheit van voorsejde Deyns Denyss. compareerde mede *Philips Joosten* ende belooffde als principael de renuntiatie ende beneficen, exussionis, ordinariis et divisionis de voorsejde een hondert guldens op de voorsejde respectieve termynen aenden voorsejde Denyss te betalen onder verbant ende renuntiatie nae rechten etc.

(w. g.) Hendrick van Tongeren.

(w. g.) אפרים בן הרר ישי יוסף ז"ל

(w. g.) Jeremias Jammarts. (w. g.) אורי בר יוסף הלוי ז"ל

(w. g.) Denyses Denijssen.

Bijlage VII. De eerste uitingen van Joodsch leven te Amsterdam. De gerechtelijke verhooren van Rabbi Mozes Uri Ha Levi.

a. *(Extract uit de Confessieboeken²⁵) van het Gemeente-archief te Amsterdam, dd. 3 October 1603).*

Actum den derden Octobris anno 1603 Presentibus den Heere

*) N.B. Abusievelijk is de naam niet ingevuld; in de index van dit deel echter wel, zoodat deze vermelding hier tusschen haakjes is geplaatst.

** Dit is de Singel bij de Lutersche Oude Kerk, waar de schippers lang op elkan- der moesten wachten.

Schout Johannes Johanneszoon ende Volckert Overlander Schepenen.

Philips Joosten van Bruynswijck gebooren, oudt omtrent t'zestich jaeren en Jooede zynde, seyt dat hy alle weeck beesten slacht voor Marten Pieterss. met zijn broeders, wonende opte colck, om gelt, zonder eenigher andere neringhe te doen, ende dat hy hier te voorn langhe tijt tot Emden gewoont heeft, ende verhoopende hier ter stede vry te mogen wesen, es daeromme hier comen wonen.

Actum et presentibus ut supra.

In margine: *Philips Joosten.*

b. *Extract Ibidem (dd. 11 October 1603)* ²⁵⁾.

Actum den XI Octobris 1603 Presentibus den Schout, Doctor Sebastiaen, Jacob Geloff, Jacob Joriss ende Jacob Egbertss Schepenen.

Philips Joosten uyt het Lant te Brunswyck, weder de novo gehoord ende bij mynnen Heeren den Schout gevraecht zijnde, bekend tot Emden een Leraer ofte Rabbi geweest te zyn in de Sinagogue den tyt van omtrent dertich jaeren, ende dat hy geduerende de voorseyde tijt altyt voor een Rabbi bekend ende gehouden es geweest,

Seyt omtrent anderhalff Jaer geleden van Emden alhier ter Stede metter wone gecomen te zyn, met believen ende consent van de Heren Burgemeesteren deser Stede inde Jonckerstraet *), alwaer hy althans noch wonende ende met zynnen kinderen huys houdende es.

In margine: *Philips de Jooede.*

c. *Extract Ibidem, dd. 14 October 1603* ²⁵⁾.

Actum den veerthienden Octobris Anno 1603. Presentibus den heere Schout, ende Joris Jorisz. Schepen.

Post Prandium,

De voorseyde Philips Joosten Jooede, weder de novo gehoord ende by mynnen heere den schout gevraecht zynde, seyt nyet selfs an mynnen heeren Burgermeesteren versouck gedaen te hebben, om alhier ter Stede te comen wonen, maer dat eenen Jeuriaen genaemt (zonder zyn by naem te weten) t selve aen de heeren Burgermeesteren voir hem versocht ende dien volgende oick consent gecregen heeft, om alhier te mogen wonen, die hij, die spreekt sulx guam seggen.

Bekent zyn Religie op de Joodsche maniere alhier ter Stede exercereert te hebben (gedurende den voorseyde tyt hy alhier ter Stede gewoont heeft) in syn huijs, zulcx de Wet mede brengt, met Lesen, de Sabatten, Paesschen, Pinxteren, Loovertenten Feesten ende dat zy heur Paesschen houden omtrent als onse Paesschen comt, deselve nyet rekenende naer ouder ofte nyeuwe styl, maer naer de maent, ende dat zeven wecken nae Paesschen zyluyden de Pinxter houden, tot gedachtenisse, dat de thien gebooden gegeven zijn.

Op fol. 127 wordt het verbaal als volgt voortgezet ²⁵⁾:

* In de tekst is het woord „Joncker” doorgeschrapt en door „Ridder” vervangen. Uit de volgende verhooren blijkt echter het woord „Joncker” juist te zijn.

Seyt voorts, dat zy haer Sabbat altyt houden op Saterdach, ende dat zy oick vieren het Nieuwe jaers dach, te rekenen van de tyt, dat den hemel geschapen es, twelck es vijff duysent driehondert vier ende tsestich jaeren ende omtrent vier wecken tot desen dagh toe te reekenen

Actum et Presentibus ut supra.

In margine: *Philips de Jooede.*

d. *Extract Ibidem, dd. 21 October 1603* ²⁵⁾.

Actum den XXI Octobris anno 1603, presentibus myn heere den Schout ende Jacob Jorisz. Schepen.

Philips Joosten Jooede, weder de novo gehoret ende by mynnen heere den Schout gevraecht zijnde, ontkenet oijt ijemand hier ter Stede besneden te hebben, maer indien hij een jongh kindt hadde, dat hy tselve besnyden zoude op den achsten dach,

Seyt t'gebruyck onder henluyden nyet te wesen, dat zy oude per-soonen besnyden, maer wel jonge kinderen ende dat op den achtsten dach als vooren by hem geseyt es,

ontkenet oijt eenighe gestoole goederen hyer ter Stede van yemant gecocht te hebben, ofte oick eenig gelt op panden gegeven ofte geleent te hebben, maer dat hy een vrouwe in zyn gebuyrte, ofte daeromtrent in dander straete wonende, genaemt Hille, zonder haer bij naem te weten, wel eens geleent heeft ontrent twee ofte drie ponden Vlaems, zonder pant daer van begeert te hebben, maer dat de vrouwe voorseyt hem enkelsints pandt heeft willen geven, hoewel hyt nyet hebben en wilde, onder welke voorseyde pandt geweest es, naer zyn beduncken twee rocken, met noch wat anders daer by, zonder te weten, wat het es, alsoe tselve in een bondeken t'zamen gebonden zijnde, hem alsoe byde voorseyde Hille gegeven werde, Actum den XXIIsten Octobris, Anno 1603, Presentibus den Schout ende Joris Jorisz Schepen.

In margine: *Philips Joosten Jooede.*

e. *Extract Ibidem, dd. 23 October 1603* ²⁵⁾.

Actum den XXIII Octobris anno zesthienhondert ende drie. Presentibus mynnen Heere den Schout ende Jacob Jorisz ende Schepenen.

Philips Joosten Jooede, weder de novo gehoord ende by confrontatie van Cornelis Janss. van Goch gevraecht zijnde, ontkenet de voorseyde jonge oyt gesien ofte eenighe gestolen goederen bij hem vercoft te hebben.

In margine: *Philips de Jooede.*

Bijlage VIII. De valsche aanklacht bij het slot van Uri ha Levi's verhooren door een Vlaamsche jongeling tegen hem ingebracht.

Extract uit de „Confessieboeken” ²⁵⁾, dd. 22 October 1603.

Cornelis Janssen van Goch, oudt omtrent XVI jaeren, Lindeweever, zyns ambachts, by mynnen heere den Schout gevraecht zynde, seyt tot Goch voorseyt gewoont te hebben ende dat hy vandaer alhier

te Stede gecomen es, om te arbeyden ende zyn ambacht te doen, Seyt, dat Jan Janssen zijn vader, binnen Oostende gestorven es, geleden omtrent een jaer, ende dat hij alhier ter stede gecomen wesende, naer werck gevraecht heeft, ende geen werck heeft cunnen vinden, deurdien men tot Goch coop werck maekt, zoo wel swinters als somers ende alhier ter Stede nijet anders als slytingh twerck swinters alhier nyet gemaect en wert, seyt byde burgers alhier gevange genomen te wesen ende gebracht te zyn in het huys, hem te laste leggende, datter goederen gestoolen waren ende dat hy henlyuden wysen zoude, waer die gebracht, ofte vercoft mochte zyn, ende dat hy tegens de voorseyde luyden seijde, dat zy zouden gaen tot een Jode, wonende inde Jonckerstraet, die veel gestole goederen coopt ende dat zy misschien haer goet daer wel zouden vinden.

Seyt dat Swart Moffge by hem, die spreekt, in de kelder gecomen es, daer hy sliep, nyet veer van de Jooode, vragende, of hy dien rock tot de Jooode inde Jonckerstraet wilde vercoopen, seggende tegens hem, die spreekt, dat men daer zeer veel gestolen goederen vercoopt. Ende dat hy, die spreekt, eerst gegaen es tot de Jooode, hem vragende, of hy een rock coopen wilde, daerop de voorseyde Jooode seyde: Jae. Ende es hy, die spreekt, alsdoen vandaer gegaen by Moffgen hem seggende, dat de Jooode de rock wel coopen wilde ende heeft Moffge hem, die spreekt, die rock te draghen gegeven, hem belovende, een stuver ofte twe te geven, voor syn moeyten ende zyn alsoe t'zamen gegaen ten huysse vande Jooode inde Jonckerstraet, alwaer Moffge voorseyt den rock aende selve Jooode vercochte voor zes gulden, twelck Moffge ontfinck, vande zoon vandeselve Jooode, die hen gaff twee Rycxdaelders tstück tot acht ende veertich stuyvers ende ander gelt daer toe. Ende dat Moffge seyde tegens deselve Jooode: De Rycxdaelders doen maer zeven ende veertich stuyvers, daerop de voorseyde Jooode seyde: het is goet gelt, spreckende midtsdien een ander spraeck, twelck hy nyet en verstondt ende seyde Moffgen alsdoen: „Comt gheeft my, ten comt zoe nau op een stuver ofte twee nyet”, om dat hy daer ten huysse wel bekend ende goede kennisse aende voorseyde Jooode heeft,

Seyt dat Moffgen des nachts met de voorseyde rock geheel droncken in huys guam, daer hy, die spreekt, sliep, zonder te weten, waer hy die rock gestolen hadde, maer dat des morgens als Moffgen opgesloten was, hy alsdoen met de slaep vrou gegeten heeft van eenige gestolen hoenderen, die hy op een ander nacht daer te voore, in gebracht hadde ende met pruymen ende rasiynen gesmoort waren, daer van zy oock des avonts te vooren gegeten hadden. Seyt nyet meer inde voorseyde slaepstede als twee nachten geslapen te hebben ende dat de slaep vrouw es een vrouwe op haer daghen, zijnde middelbaer van persoon, geen man hebbende,

Seyt noijt gestoolen ofte met dieven geloopen te hebben, maer dat hy voor de goede luyden vullens ende asch uytgedraghen hebbende, d'een ende d'andere hem alsdan een stuck eetens gaven, zonder yemant te cort gedaen te hebben.

Actum et Presentibus utsupra.

In margine: *Cornelis Janssen van Goch.*

Bijlage IX. De bruid van Maria Nunez' broeder Manuel Lopes Pereyra wenschth haar huwelijk niet als Jodin te laten voltrekken.

Extract uit het protocol van Notaris Cornelis Snellinck³¹⁾ te Amsterdam.

Compareerde voor mij etc. ter presentie vanden ondergeschreven getuygen, d'eerbare Brettis Nunez, dochter van wylen Peter Homme Saliger gedachtenisse haer Vader, was geprocreert by Blanca Nunez, haer moeder ende dessels wettighe huijsvrouwe, was geassisteert mette selve haer moeder, alle persoenen vande Portugyse natie, wonende binnen deser Stede, ende heeft met volcommen belieffe, wille, ende begerent vande voorseyde haer moeder, die verclaerde haer consent willichlyck in desen te interponeren, wettelyck geconstitueert ende machtich gemaect te hebben, constitueerde, ende maecte machtich mits desen den eersamen Sr. Manuel Lopes Homme haer broeder, omme inde name van haer constituante ende van haren t'wegen hem te transporteren tot Utrecht, oft elders, daert van node soude moghen wesen, ende aldaer wettelyck bevestigen ende solemnisieren voer alsulcke persoon off personen, ende van sodaniger vougen ende manieren als behoort, ende gebruyckelyck is, die trouwe, nopende het houwelyck, t'welck zy constituante met believen van haer voornoemde moeder ende vrunden aengaen sal, met Manuel Lopez Perera, haeren toecomende bruydegom (die zy constituante mits desen voor Godt ende die werelt verclaert voor haren wettigen man getrouwt te hebben). Ende tot dien eynde gebruycken sodanige solemniteyten ende manieren als van noode sal zyn, ende in gelycken wert gerequireert, ende voirder dienaengaende alles te doen, wes zy constituante selfs present zynde, soude connen ende behoiren te doen. Belovende sulcx ten eewighen daghen van sodanighen crachte ende waerden te houden, als offet by haer constituante selfs in persone gedaen waere, sonder fraude. Gedaen binnen de voorseyde Stede ten woonplaetse vande voornoemde constituante ter presentie van Jacob van Scharlaken ende Pieter Dirxsen, getuyghen hiertoe versoccht.

(w. g.) Breraitis Nunez.

Como intre peler das^a Branca Nunez.

(w. g.) J. Scharlaken. (w. g.) Duarte Saraiva.

(w. g.) Pieter Dirxsen.

Bijlage X. Familierelaties van de Mendes- en Homen-Pereyra-familien met de Fernandez-familie, waartoe Manuel Rodriguez Vega, de zoon van Louis Fernandes, behoorde.

Register uit de „Puyboecken”, No. 66 (Gemeentearchief Amsterdam).

a) *Van de ondertrouwakte van Francisco Mendes en Isabel Mendes, dd. 19 April 1600.*

„Francisco Mendes da Villa de Tarrancosa, oudt omtrent XXXVI jaren, wonende aende Nieustadt op Sint Antonius dyck, gassisteert met Melchior Mendez, syn oom” ondertrouwt met „Isabel

Mendez van Porto a Porto oudt XXII jaren, woonende alsvooren, geassisteert met de voorseyde Melchior Mendes haere vader ende *Branca Fernandes hare moeder*".

b) *Ibidem van die van Miguel Lopes Homem en Gracia da Fonseca, dd. 11 Mei 1600.*

„Miguel Lopes Homem van Ponte de Lima oudt 50 Jaren wonende op de Oudezyds Afterburgwal" ondertrouwt met „Gracia de Fonsequa van Ponte de Lima oudt XXV jaeren, wonende als boven, geassisteert mit *Pero Homem ende Duarte Fernandes hare neven* ende de bovengenoemde hore nichten" (nl. Branca en Gracia de Fonseca).

Bijlage XI. Het eerste optreden van de Gemeente „Bet Jahacob".

Extract uit Resolutieboek van Burgemeesteren en Oud-Burgemeesteren van Amsterdam, dd. 9 Juni 1606 (Gemeente Archief) fol. 7.

Het versouck vande Portugeessche Natie om te hebben eene bysondere plaetse tot begraeffnisse van heure dooden is hemlyden afgeslagen.

In margine: *Portugeesschen natie versouck.*

Bijlage XII. Francisco Mendes (Medeyros) alias Isaac Franco (Mendes) als Joodsch apologeet.

Extract uit het Protocol No. 3 van den Geveformeerden Kerkeraad van Amsterdam, dd. 4 Januari 1612, fol. 270. (Archief Ned. Hervormde Gemeente Nieuwe Zijdschap).

Den 4 Januari 1612.

D(s). Plancius rapporteert, dat hij meede de heeren der admiralityt gesproocken heeft, belangende de Joden ende vernomende, datter een Jode Mendis de heere Soggaert heeft willen bereeden, dat de maget Maria niet kan bewesen worden, eene maget geweest (te) syn, noch oyck ut den nieuwen testamente, dat Maria ut den huijsse Davits geweest zy.

D(s). Jacobus verclaert, dat hy wel eenighe dinghen vernomen heeft, maer noch naeder begeert te ondersoucken.

Bijlage XIII. De erven van Don Samuel Palache c.s. dragen zijn Wetsrollen aan de Gemeente „Neve Salom" over.

Extract uit het Notarieel Archief van Notarissen Ruttens, dd. 23 September 1616⁴⁷⁾.

Saibaó quantos este publico Instrumento de Quitacaó vivem como em vinte trez dias do mes de Setembro de mill e seiscentos e deza seis anos, peramte mim Pedro Ruttens, notario publico domiciliado na Cidade de Amsterdam criado e admetido por authoridade Imperial e da Corte de Hollanda e em presença das testemunhas ardianete nomeadas pariscoo presente em sua propia pessoa Mose Pallache residente na Corte da Haya, em seu nome propio e como Procurator que he de seu Pay Joseph Pallache Embaixador del Reij de Berberia na

dita Haya por vertude de hua Procuracaó geral que dissater do dito seu Pay e ser feita por Estevaó Suocco Notario publico na dita Haya e assi como Procurador especial que heda Sñora sua may Benvenida, mulher do dito Joseph Pallache e de Malcha Pallache veuva de Samuel Pallache difunto Embaixador que cor^{es} de mesmo Rey de Berberia e de Isaak Pallache filho do dito Samuel Pallache como parece de hla procuraçaó que offeresceo feita pello dito Notario Estevaó Suocco em seis dias deste presente mes de Setembro cuja letra e sinal eu Notario doufe en conseço, cujo treslado hira acobtado com meu sello a este presente instrumento de Quitacaó l'disse e confessou de seu bom grao e livre vontade que elle recebeo a toda sua vontade e contentamento de Gabriel Lopez mercador portuguez morador nesta Cidade de Amstredam, Tizoureiro que he dos queda Naçaó Portugueza continaçaó na Casa hamada Neve Solon nesta dita Cidade a contia de mill florins de a vinte placas por florim, em dineiro decquitado hlo preço por que lhes vendeo aos da dita Caza huas duas paças chamadas em seu linguaje Hebreo Chepharim que haraó suas e dos seus ditos seus constituintes, Pelle que lhes da quitaçaó geral e plenaria dojé p^a sempra jamais em forma divida e mais bastante da diva soma e contia de mil florins em corria divida, e mais bastante que de direito ou outramente possa e se requera, e se obriga assi em nome dos ditos seus constituintes como em seu nome proprio, a lhes fazer aos da dita Caza de Neve Solon sempre boa e firme esta Quitacaó e o recibo do dito dineiro, de modo que nunea jamais lhes seja pedido né demandado mais couza menhua, né elles nem qualq^e delles molestados né inquietados por elle outorgante, né pellos ditos seus constituintes nem qualq^e delles nem por outros em seus nomes directamente, ná indireitamente, em Juizo né fóra delle, em menhua maneira né por menhua via né de baixo de nenhu pretesto, em estas partes né fora dellas. Pera o que, obriga sua pessoa e beins, moveis e de raiz, avidos e por avez e mais os pessoas e beins dos ditos seus constetuintes. O que todo somete ao apretamento e parata eixençaó de quaisq^e Juizes foros e Justiças, com exp^a renunciaçaó de seu proprio fore domicilio e jurisdicaó, e de todas seis eixaçoos privilegios benificios favores e ajudas de direito de q̄ se podenaó aproveitar, e em especial os leys de non numerata pecunia paga e prova della, como nellas se contem e a q̄ defende ageral renunciaçaó o todo a boa fe e sem euganho. Que he feito nesta dita Cidade de Amstredam, no officio de mim Notario sendo presentes Josuah Ergas e David Bravo teste munhas p^a asso chamadas, e o dito outorgante assino a com os ditos Regist^{es} aqui no Registro de seus nomes.

(w.g.) Como testigo David Bravo.

(w.g.) Mose Pallache

(w.g.) Como testigo Josua Ergas.

Bijlage XIV. De Gemeente Neve Salom tracht een begraafplaats onder Amstelveen te verkrijgen.

Extract uit het Resolutieboek van Burgemeesteren en oud-Burgemeesteren. Gemeentearchief Amsterdam, dd. 8 April 1608, fol. 10.

8 Aprilis 1608.

Ende op 't versoeck vande Portugesen alhyer wonende, om met consent vande heeren Burgermeesteren te mogen copen zeecker stuck

landts inde jurisdictie van Amsterveen tot behoeff van een begraffenisse voor haerluyder Natie, es tselfde versoeck afgeslagen.

In margine: *Begraffenisse voor de Portugesen.*

Bijlage XV. De eerste actie van den Gereformeerden Kerkeraad tegen de Synagogen der Joden.

Extract uit Protocol No. 3 (Archief Ned. Herv. Kerk Nieuwe Zijds kapel), dd. 21 Januari 1610, fol. 228.

Also men verstaet dat de Joden alhier hen niet en ontsien, haer schrickelijck met Gods-lastering te verlopen, tegens d'eere onses Salichmakers Jesu Christi, is besloten, dat D(s). Plancius met een ouderling daerna sal vernemen end t'selve inbrengen.

In margine: *Redres tegen de Jooden.*

Bijlage XVI. Enkele familierelaties tusschen de leiders der Portugeesch Joodsche vestigingen.

a) De familierelatie tusschen Miguel de Castro en de Mendesfamilie.

Extract uit het Protocol van Notaris David Mostart. (Portefeuille No. 62, folio 369). Gemeentearchief te Amsterdam (dd. 31 October 1612).

(N.B. Door brand- en waterschade is dit testament deels vernietigd en onleesbaar).

... noneadas ...
Luys de Crasto e sôra Leon(ora) ... sua ... serã Leonora Mendez doemte em ... em sea boa siso e entendim to que noso so ... elles revogavam e deram por millo e de no ... e dispenção de denad^{ra} vomtade que outorga ... Notaire em veynte e oute di aser mesde ot ... outro qualquer que antres en despris desta ... quales han aqui todos p^r exprescos et de ... e novalidam com todas as clausulas derogot ... p^a na^m sere^m de n ... hua forca nõ inger Ertuo ... da sua vomtade disseraõ que ches haõ emcememda ... a^{do}. nosso Sôr que de nada as criara dos capos ... mais q̄ naõ que falesomer elles desta vida pnte nesta vi ... ssẽ em buados de Alkemar onem outro emteno se melhor ... a nação e assys, mais tisseraõ elles Miguel de Crasto e lev ... a molher que elles queriaõ e ordena vaõ por chosua ... dade e verdaaio e ultim^o tres tam^o que este naõ p ... ã disfeito a gora né em alga spõ sem y ... e vomtade de ambos por quo ynda que hu de ... e vomtade sem a do outro senaõ podra dista ... p̄ via en testan^o quer por ordenacaõ do outra ... a e por esta presentite querem he ordonam, dispor ... e dos ... que ao presentite nosso sôr lhõs hadado o a od ... lhe dor em quanto embos foram casados pla man^{ra} seguyn ... Primairo que em cazo que noso sôr seja servido desporp ... davida de elle Miguel de Crasto quer e ha p^{as} beinque su ... da faz^d que lhe toqua este de posse de olla a dita sua ... Leonora Mendez ducante sua vida e ... o sua morte ... entregara o dita metade a seu sobrinho bentre ambos Isaac Neh(emia) ... filho de seu Irmaõ Rafael Cardozo e de sua Irmaõ de ella defunto ... Catherina Mendez e desse mais o dito Miguel de Crasto, que d ... sua metade se tirazaõ logue dupomdo db. de elle tunta cauzas d ... desta moeda que ella

repartisa plos pobres de çafete e cauti ... e algus outros da terra tudos da sua nação Epla mesma o ... disse elle sôr Miguel de Crasto q̄ fallesemdo prim ... Isaac Nehemias eutes desar de ydade p^a fazer e caz ... naõ tendo filhos quer e ha q̄ tem que a dita sua metade vinha ... erdeiros de elle Miguel de Crasto Epla mesma maneira disse e ... Leonora Mendez que em cazo q̄ nosso sôr dipusesse de ella quer desta ... pnte quer de qualquer outra clevamido a p^d syda vida presente ... dena e la por bem que a metade da sua faz^{ra} que lhe toqua que ... metade do cazal que a possuua o dito Miguel de Crasto seu maud ... duzante(?) sua vida. Mais cazambo o dito menimho Isaac Nehemia ... q̄ cazar(?) elle dito Miguel de Crasto lhe entregara sua par ... ella testauzao e a que ... a choi en sua consença q̄ lhe per ... des ... egados que baipo eram declarados ... ar comta ... de ella. Leonora Mendez ... p^a sy declarada p^r ynventario ... no cazas poq̄ o dito menino ou oscordessos ... partes aga a sua parte que comdu lhe tequar ... Leonora Mendez que daxava a sua Irmaõ trit^o Mendez a liuras de ... ea seu Irmaõ Manoel Mendez outras quoaateinta ... e ninte liuras a hua filha de sua Irmaõ Helena Men(d)ez ... lhe deixa mais a ella hua cadea deouro que ella tem e hua de ouro com hus tachoís de ouro hassy mais he vestido avs hua ... ga e hu soubaõ e hua gibaõ seu de ella todos de ... Isem ... disse mais ella testadioria que deixava a seu Irmaõ Fran^{co} Mendez ... hua caldeimha e salaõ de prato q̄ oudaem ... q̄ depara de Simeao mã esmola qua a elle Miguel ... hem hido o sobre dito elles ditos Miguel de Crasto de Leonora Mendez comsentiraõ e accordazaõ ouveraõ por bem sem q̄ neh de elles possa dispor de sais bems p̄ outra modo salva ... e declaraõ que a nitado asima momiada se em tende ... q̄ lhes prrten ce no cazal e esta hé sua ult^{ra} de desiraõ de oqual o dito notairo querem q̄ se cumpro e outra naõ expediraõ de o ditõ notairo que o tudo fosse pmy tomado em nota e deella ... hu ou mais estrom^{tes} em pub^{ca} forma Testras que foraõ ... a otudo rogados os sôres felippe Dias, Victoria Afonso Roiz Cardozo, Sôr Belchior Mendez, e sôr Fran^{co} Mendes Tranquozo, Mr Mendez ella sôra Leonora Mendez e ella maõ poder es ...
(w.g.) Michiel de Crasto. (w.g.) Mostart Notar. Publ. 1612, 31, 10.
(w.g.) Belchior Mendez. (w.g.) Fran^{co} Mendez Trancozo.
(w.g.) Felipe Diaz Victoria. (w.g.) A^o Roiz Cardozo.
(w.g.) Mr Mendez Cardozo. (w.g.) Dr. Lopez Cardoso.

b) De aanwezigheid en relatie tusschen de familiën Moura, Rodrigues Cardoso, Fernandes Mendes en z. te Amsterdam op 26 April 1613.

Extract uit het Protocol van Notaris David Mostart te Amsterdam. (Portefeuille No. 62, fol. 370).

(N.B. Door brand- en waterschade deels vernietigd en onleesbaar).

... o dito Miguel de Cra[sto] ... estando a levantada ... emteiro e declarou ella do ... embarguo de o dito Miguel de Crasto ... de dote feita nesta çidade p̄ my ... õ anno de mill e seis çentos e tres ... se achar, na qual se declarã a can ... ella dito Leonor Mendez entrou no casal eõ ... Miguel de Crasto lha fez de lhe fazer sempre bo ... e por que ora estaõ ambos de acordo que quer ... do cazal aha mais bems do que ymporta a cantida ... declarado na dita escretura seja

major ou menor . . . do falessim^o le qualquer de elles naõ aja cada hu de . . . testadres mais q a metade dos bems que no casal o . . . ne mevos porque dyssso de comun consintino^o saõ comte . . . e quesem q adita escretura de dote seja milla e do ne hu . . . por quo amto esta he sua ult^a e derad^{ra} vomtade e qua . . . se cumpre com todas as clausulas e comdiçois declarada . . . dita testamento eno açima da tras as quaes aqui pro poreppressas de mesma man^{ta} que esta declarada . . . nosse(?) restamto e no atras sem que . . . hu de elle . . . testadores, possa revoguar o dito testam^{to} né esta de . . . ção semho outro comsemtir Etudó o que em contrario f . . . qualquer de elles quero seja millo ote ne hu e feits et p . . . as Justiças mandem compro esta sua ult^a vomtade . . . mad^{ra} q p, elles esta declarado. E por verdade assy o . . . e asinaraõ e momdazaõ fazer este estio no^{to} nesta nosa d . . . ella os trelados que cumprir feito em Amsterdama . . . de Abril de 1613 nas pousadas de elles dostatore's em presencía de Lopo Ro[driguez] Moura, Afonso Roiz Cardozo, Jorge Perez, Mose de Moura e dioguo Lopez Cardoz[o], Bertolameu Frois e Jacob Aboaf test^{es} pera otudo rogados ea dita Leonora Mendes po . . . naõ sabes escrever pideo a mij notairo que o asinasse p . . . ella.

(w.g.) A^o Roiz Cardoso. (w.g.) Lopo Roiz de Moura.
 (w.g.) Jorge Perez Veiga. (w.g.) Mose de Moura.
 (w.g.) Br meu Froiz. (w.g.) Jacob Aboaf.
 (w.g.) Mostart Notâr. Publ. Amls 1613/26/4.
 (w.g.) Dioguo Lopes Cardo[zo].

Bijlage XVII. Bestek van de groote synagoge, annex consulaatsgebouw in 1612 ontworpen op de Houtkopers Achterburgwal.

Extract uit het Protocol Mostert alsooren, dd. Januari 1612, fol. 333.
 (N.B. Door brand- en waterschade gedeeltelijk verloren).

Em . . . de Joneiro de mille seiscemtes e dize . . . a acordasaõ. Not^s o sôr Belchior Mendez, Es(evan)? Rodriguez e o Snôr Francisco Mendez de Medeiros e Duarte Fernan(dez) com Joaõ Gerritsen alfeyan p^r nesta villa todos prese . . . crecenhebidos p my Notairo Pera que ehe Joaõ Gerrits[en] fabricasse e mantasse fabricar huas cazas em hu chaõs excopredade que che mesmo Joaõ Gerritsen em hus nomes . . . comprou p^r elles que estaõ uo burgwa[lda] da Madeira detras da hua grandes etem de cumpudo nove . . . pez ede largo trentapeez geometricos. As quaes cazas acordar . . . e asentaçaõ emtre todos que as fabruaria e fasca obet Joaõ Gerritsen na man^{ra} sefyunte ash.

Sera a Caza de sessanta peez de cumpredo eteinta pez de Largo farseha ha fundam^{to} de ella com mastos de coreta . . . o^{to} emcoemta peez cada lui e levara todos os mastes que pla fortificaçaõda obra seraõ necess^{os} seixõ duzentos mais ou menos aquelles q doreitam^{to} p^r a obra seraõ necess^{os}. Os quaes mastos se meteraõ faotem no fundam^{to} de duas chemmeos que se haõ de fazer nos lugares que elles ordenarõ ao dito Joaõ Geertsen em tima de todos os mastos defundem^{to} metera suas taboas gressas de que elles seçaõ comtentos e calicesse de vedra sobre as duas taboas sera de douspez de largo e tres de alto de baixo da terra.

As paredes desde alicesse de sobrea terra ase o prim^o sobrado sosaõ de dize pees em alto e de pedial mea de largo Asparedes de este sobrado p^r asima ete e sobrado do sodra seraõ de hua pedra de largo e de fasete pees de altor etodas estaspere . . . seraõ de pedra de frisia saluo o ghevel de anteiro que sera de pedra vermelha m^{to} impa e bem listrada do branca de cal ea parede da dita casa de tras sera(?) da dita pedra de frizia Asparedes de toda o caza . . . nda de denno tanto nosaltos conio o baxo seraõ acasafalades coyadas domio hé o custume.

fara no prim^o sobrado em . . . Sargano . . . decima pres de alto ou largo a mo mais se . . . Item as duas chemineas que . . . acomte lhe senhalamos o as fornera de bordo com suas voldaras eseraõ cada hua de elles de sete pees de largo da . . . no gevel de tras detras faza hua paza o parede de pedra e cal de seis peesem alto e como de largo e tres de fundo e oalto forado de chumbo p de fora e bordos no mesmo chumbo . . . conduzer lagor.

Item no baixo fara hua parede plo meo da Caza ao longo de . . . pees cem cada hua das bandas duas paredes comhes cazas e . . . cada hua das bandas hua cama de bordo as duas bandas . . . cazas de baixo prapomdo suas postes p^{ra}q^r foche fiquê aobra. As ditas cazas de baixo saraõ Fadrihladas d Cadrilho vidrado dedous . . . opatio de apteiro q sera dezaser pees de cunprido da sua larg . . . straladrilhado de podra clinguart posta em cambro edeaute deelle na enhada faza seq fundamento de mastos e sobre elle hua parede de doze pees de alto em mes hua porta em proporçaõ redonda pa cuna em que fora sua fechaduzza e batente forte e de deutro tres fechaduzas de noite.

Pera se fazer oprim^{ra} sobrado se metteraõ traves de douse meoples de tina a de hua a outra eseraõ de grene e de nove polegadas pelo menos de largo eo alto em properçaõ o solado deste sobrado prin^{to} sera de pruisen delen geveert e no seq^{to} sobrado povia traves de Madeira de eykenhout mit swaenshalsen carbeelen en harestilen am seus calares cada de 7 a sete pees eautre cada hua das ditas traves mettera lost baleken e as traves de eykenhout seraõ de nove poligadas largo eo alto aproporçaõ e os lose basques hes aproporçaõ

faza oholhado de este seg^{to} sobrado trobem de pruisen delen, demtro do prim^{to} sobrado do banda da rua fara hua camara pendento de nove pees em alto e quinze de lungo forado muro a nella porra as traves necess^{as} de eikenhout e osolhado de pruisse delen.

fara sua soldra como . . . cado comecado desde a segundo sobrado e sera de 28 pees de . . . e tira soldre vlierings com suas esçalas p^r olles . . . trada da caza de baix hua escala decaracol laega espasiosa(?) . . . a soldra e da . . . parte da Caz(a) . . . faza outra escala com q seselra a o prim^{to} sobrado et a camara peu . . . tera hua porta quando enitraõ a ella, e outra pera poder dexu a op . . . sobrado nased^{ra} escala p^r subir a pim^{to} caza grande fura hua porta omde lha nostrarem . . . e paraõ a secentas de tras feradas de wages(c)hotte e asigrades de eyk(e)-s(c)hotte.

fara à porta dopaho eas duaz portas da rua e outras duas da emtrada dos caz(as) de baixo de bordo eoresto das portas de grenenhout todas fortas e com huas conçeiras çõ q fique firmes,

fara nopatro diamteiro hua costema de couen coenta toncis bauls de agra com duas bocas depedraazal e nas bocas suas portas de probem feitas bara tartas janelas em trodra Caza de trasedeamte como estaõ no potraõ a fea a soldra eas Janelas da lamara de deza sete pas tanto pordrante como por detras seraõ de spigelglas, cas Janelas de

baixo e das soldras de bon vidro comá o todas astonelas seraõ de eykenhaut, et todas asramas de wages(c)hotte com bins hengels e ben estanhados. Etoda e ferram^{ra} sera boa forte e ben fornida et emtodas as portas era suas chaues aõ da porta da entrada de patio edas duas portas prim^{ras} ducas chave . . . de cada hua edas mais hua chave.

O patio de tras a deter treze pees de leirgo terra hu tapam^{to} faõ meo epordetras detaboudo taõ alto como fernecess^o e sera opatio ladrilhado como bertemçe, com hu secreto com duas tocas em cada banda p^{ra} cada . . . caza hua e o vazio sera de trinta(?) peez e oalto em proporzaõ As Janelas eportas de fora dobouda de amteira seraõ prutados por d . . . fora de bomverde epor dentro de vermelho eas de tras pardo branco eprete . . . Todas as anceras q firaõ necess^{as} peca todas estas casas seraõ fortes e bastantes coruo mereçe o edificio ass. de seis H.

O remato thovensten sal syn mit een appel van hertensteen mit een vaenken daerop sera obriguado elle Joaõ Gerritsen nê persy nê por outrem tiralhar em nehãa couza q breque à obra desta caza desde sesta feria antes dosol posto até domingo a noite nê os tias de toda a somana santa,

faza duas gotas decaõ banda das cazas de mastos com seus pondentes de chim . . . ate dentro da sisterna e faz . . . ra bem telhado detelhas boas e emteiras Joaõ Gerritsen se obrigua a fazer esta obra simpa forte verdadeia e be . . . ladara acabada a que se emtrenella oite dias antes do prim^{ro} de majo prop^o e poderaõ testessõres meter e ordenar hu visitada o qual vomdo algua couza . . . que naõ sera boa o motefique a odito Joaõ Gerritsen p^{ra} meter ordemique . . . fido se emoudre . . . que p^{ra} toda a dita obra de man^{to} a tras ecorda . . . [Ge]rritsen emdo^{to} de comtado quoadro mille novo centos florins . . . praquas cada florims e elle disse . . . a elle Joaõ Geritsen . . . que setirou das fabricas das cazas que . . . a dita . . . que mandaraõ das fazer e se aprofiteasa de tado . . . et que selhe da eque os pagen^{ras} dos dites quatro mill . . . florins se faraõ no mode seguiynte doze en octo dias . . . florims e em vinte dias do mas de março pnp^o. mill . . . emedia quelhes huver a casa novecentos florins a os . . . mill florims restantes em ovas meses preciso dedia entiarẽ na dita caza.

(w.g.) Francisco Mendez. (w.g.) Duarte Fernandez
bij mij Hans Geresen.

Bijlage XVIII. Nadere contracten betreffende den bouw der Groote Synagoge annex consulaatshuis van 1612.

a) *Betreffende fundamenten, leveringstijd enz.*

Afschrift (zoover mogelijk) van notarieele acten van den Notaris Mostart, dd. 2 Februari 1612, fol. 286, 286 vs. en fol. 287. (N.B. Gedeeltelijk verbrand en door waterschade verbleekt).

Sabaiõ quantos este Instrumento seprotesto virem como . . . dias de fevereiro de mill^e seis sentos e dize años por ante . . . Notario por qua depotas a la Corte de Olandá autorizado de Amstradama matriculado e das Testamunhas ad deante . . . paresceraõ presentes Belchior Mendez, Duarte Fernandez, Ma(tthias Rodrigues), Francisco Mendez de Medeiros ho medisseraõ que elles se . . . Joaõ Gerssen

alfajale moravér desta(?) villa que lha . . . e mandasse fabriquar hua caza em hu chaõs que . . . burgvalda madeira detras da via grande que elle di . . . comprup^{ra} elles mesmos como do acordo e obriguacaõ q . . . de elles e o dito Joaõ Gerritsen fizeraõ, estara asinado q . . . poder de my Notar^o. E que ante outras couzas acordad . . . contrato fora que no fundam^{to} das ditas casas metevia . . . Joaõ Gerritsen Duzentos massos maisv menos todo . . . fossem necessos pera fortificuacaõ da dita obra por s . . . desessanta peez decumpudo e tynta prez do larguo . . . yndo elles vor o dito fundam^{to} uho aõ que lhe naõ unha . . . delle mais de temso escynte equa o massos q naõ exaõ(?) . . . pr segurança da dita obra elha visseraõ que metosse mais . . . com forme a sua obriguacaõ amtes de despeder a hua o pola . . . naõ quiz fazer, pello q temiendo que ha de mais otra . . . respeito e naõ fique segura pello que me Reque . . . q fosse à ditta obra omde andarva a dito Joaõ Gerritse(n) . . . e que lhe note fiquasse que foche fiquasse mais o dito fundemem . . . metendo nelle duzentos mastos dez de mais a menos o q . . . a sua obriguacaõ p que naõ o fazendo assis elles piotics Jan . . . avec p^{ra} elle todo o davino que lhe vier a casa es a lhe desan . . . do dito fundam^{to} o menos q metesser p^{ra} cõ faleva de fazer ate . . . dohe elle aver de pagar todos os dannos q reseberem esso mes . . . protestavaõ naõ e poder elle Joaõ Geertsen chamare a qu . . . Mes ou cada hu de les ostere presente ao fazer da obra e o conso . . . ho porque. Mes ho naõ comsenhiaõs antes lho reprova . . . sim evo he queren fazero e fuza o diances da obra . . . tepodrazia e carpes . . . a poda mais aque hes estana obriga . . . plo dite Conhatto lhe mandah . . . m notificar que elle ofizesse . . . e cunprisse intenam eo conforma ao dito combrado(?) lho que fazen . . . protestavam . . . mvir adita casa . . .

Alguõ de es as buepresente a . . . espasola . . . desde emtaõ Iptea agohae . . . eho nam comsinham e de todo me . . . figuacaõ ediclariaçaõ ao dito Joaõ Geritsen com . . . p^{ra} elles declarados ht doque fizesse cachasse ties passache eshom^{ras} . . . Sua Goorda con acceptosta(?) que dessa o dito Joaõ Geertsen . . . dra ella se adar naõ quizesse.

. . . eum primo^{to} do quoa hu Notairo Loquo no dia sequinte q firaõ . . . uinze do dito mes de fevereiro me foy ao dito chaõ e naõ . . . hamdo ally ao dito Joaõ Geertsen despois de aver emtado . . . s mastos do fundam^{to} dest ditas Cazas qu eu aচেy serem em . . . o do deczb acte 13 v. Tornei me ayx a minha casa pera chamar . . . boias test^{as} e come hes yr a casa do dito Joaõ Geertsen . . . topando com elle no caminho amtes de chamar test^{as} lhe disse que ao requexm^{to} dos ditos requirentes mafri y adita obra . . . peralhe notofiquar o alima dito oque lhe avemdo note fiquado me deu por reposta que elle avia comprido com asua obriguacaõ em aver metido no dito fundamento p^{ra} a mon parte mastos que chamaõ mastos de palmas que custaõ ordinar^{ras} quoaemtae cinco praquas em lugar que pudesse avermento mastos comuns que sustaõ som^{ras} sis proquas cada hu poisno auto do comtrato naõ vay declarada a calidade dos mastos ht que elle provaria com ho mestroda hara e mais jente que acudou lempalar do fundamen^{to} e comboo nd^{to} da carpan hua que o dito fundam^{to} era bastante pera casa muito mais pesada dapressente . . . Eper ede L do^{ras} ser peduds eshom^{ras} lhe dey opresente eshom^{ras} por my asmado feito como ocinua

huites . . . doverdade fez escreuei easmey
este es hom^{ras} de meu smal a cestumado

Mostart Notar. Publ. Als.

1612/24,2/

b. *De werkzaamheid der commissie van toezicht uit de „Senhores Portuguezes” op 27 Februari 1612.*

Ibid. fol. 287 (gedeeltelijk verbrand).

Hem quanto à prim^{ra} vez q̄ en fez esta note fiquaraçaõ Joaõ Geertsen ja dita naõ se achou presente algua test^a to pedin^{ta} doles tites... guebes lho noto figuey outra vez q̄ foy em vinhe e sete dias... de fevereiro na forma etras declarada, lisemdo lhe oelle foa... liã adita nohefisaçaõ na forma atras respomdeo a ella qu... perusha na dita sua prim^{ra} eposta ayantamto a ella que e... a sua obra com forme ao conserto e antos farsa mass... pedimdo ser desimpidide e sem reprehensãõ e que se deixi em... epor todo auhamente em cazo do comtrario que ehle sera cin... a quita e deixar a obra semja effatuar hem rezadõ d'psto che protesto... expressamente desite agora peza entadõ e tataõ pera agora... ympedim^{tas} embaraços daños pradas e ynteresses que p. or cauza... ulnincresçerem ado hua aver e cobar de huas persoas e b... o d^{to} que lhe cumprir podindo ante e comtodo en notario lhe... p. feitos e fiz os dilos protestos atrab declarados a o dito Joaõ Ger[ritsen] ao requezimbo dos ditos s^{ores} portuguezes pth modo e forma a... declarada, Estando ao todo p^{tes} p̄ test.^{as} Daniel Mosta[rt] e Cornelio Meurs e de lodo passeij este estrom^{to} a os ditos Req... a^s Belchor Mendez, Duarte Fernandez, Matthias Rodrigues e [Francisco] Mendez de Medeiros.

Bijlage XIX. De Protesten en staking van den bouw.

a) *Extract uit het Protocol van Notaris David Mostard te Amsterdam (Portefeuille No. 62, fol. 271, dd. 30 Mei 1612.*

Op den naestlesten Mai A^o XVIIc ende twaelve hebbe ik David Mostart, openbaer Notaris, mit de naergenoemde getuygen ten verzoecke van de Gecommitteerde tot den bouwe vant huijs der Portugeesen hier ter stede, mij getransporteert ter plaetse, daer Hans Gerritsz tzelve huijs is bouwende, alwaer de arbeijders van der heye doende waren ende arbeijdende de eerste palen in te heijen, dienende tot het fundament van de voormuer vant voorseyde huys, ende aldaer gevisiteert ende gemeten de masten die Jan Gerritsz daerinne dede heijen, dewelke wij bevonden hebben te zijn ten hooghsten van 33 tot 35 voeten. Ende alzo die opsienders des zelve werks niet te vreden waren mit de voors. masten dewijle zij pretendeeren dat dezelve niet waeren zodanige als het veraccordeerde bestek des werks was meldende, zo hebben zijluijden geprotesteert ende ik notaris in henluder name van nulliteijt vant zelve begonnene werk, ende dat zijluden gerechtight zouden zijn, om alle de zelvige palen tzijnes Jan Gerritsz koste ende laste weder te doen uijthalen, hem ook mit eenen 't geheele gebouw op de halse te laten, als in 't zelve niet gevolght hebbende het voorseyde veraccordeerde bestek. Versoekende etc. Actum present Daniel Mostart ende Laurens Baudins getuygen etc.

b) *Fragment van een grootendeels door brand- en waterschade verloren akte in deze Portefeuille tusschen fol. 286 en fol. 287 aanwezig, loopende over een protest van de zijde van den aannemer in deze kwestie.*

... hij Pieter Evert... daerop antwoordde daerbij... hij zal haer... behoeren volgende het besteck

... als minder, ende begeert daerin onberispelyk ende onve... gelaten te worden, ende hem daeruit laten begaen, off in cas van contrarie te doene, dat hij genoodzaekt zal worden, uyt het... hetzelfde te laten staen, daer het staen daer over wel expresselijk protesteeren... als dan ende van alsdan voor nu van alle verhingeringe ende versuym(enisse) schaeden ende interessen, die hij ter cause van dien zal te lijden ende te dragen, die te intenteeren ende te verh(aelen)... persoonen ende goederen mit al zulken rechte als hij te rad(en) te behooren

Bijlage XX. De actie van den Gereformeerden Kerkeraad tegen de Portugeesche Joden in 1614 in verband met den overgang van een groepje Doopsgezinden tot het Jodendom.

Extracten uit Protocol No. 4 (Archief Ned. Herv. Kerk, Nieuwezijds Kapel), dd. 29 Mei 1614, fol. 111.

a) *Om naar de eerste Joodsche school en een afvallige te informeeren.*

Sullen tegen over acht dagen hier bescheijden worden Eijmbert Jansen ende Feijte Piters, om wt haer te vernemen, de gelegentheynt vanden flessemaker, die tot de Joden vervallen is. Ende sal D^s Lucas vernemen, off in de Verwerijen een Jootsche Schole zij ende off Christen kinderen daer scholen gaen.

In margine: *Joden.*

b) *Aanwijzing der eerste Joodsche school van Amsterdam en inlichtingen over den omvang van den overgang.*

Ibidem den 5en Junij.

Willem van Sitterich duet aen, dat achter de Verwerijen tegens over Vloijenborch tusschen Het Swerte Peert ende Het Morgen root, een jootsche schole is.

Is oock ingebracht een getuijgenisse van Jan Janss. silversmit, daer in hy verclaert, dat een hoedemaker by de Haerlemersluijs ende een schoenlapper hebben bekent, dat een smit, die een Jode is, haer heeft gesocht tot het Jodendom te brengen ende des schoenlappers vrouwe alreede verleid heeft.

In margine: *Joden.*

Syn oock verschenen Feijte Piters ende Reijmbert Jansen ende hebben verclaert, dat de flessemaker op Margrieten padt genaemt Pieter een Menist geweest zijnde, seijt ront wt, dat onse heer Jesus Christus de ware mesias niet en is, oock voor onse sonden niet en is gestorven, maer voor syn selven, maer datter een ander Messias te verwachten is, die niet en sal sterven, maer syn volck int lant Canaan sal brengen. Opdat hy oock dese zyne dwalinge andere, soo veel mogelyck is, souckt in te planten, is goetgevonden, dat hier van over acht dagen sal gesproken worden, alsoo wy nu in cleynen getale zyn.

In margine: *Joden.*

c) *Het besluit tot openlijke anti-Joodsche actie (fol. 112).*

Den 12en Juny.

Is gesproken vande saecke der Joden ende goet gevonden, dat men de saeck die van den Joden ons bekend zyn, als daer syn het schole, ende het Sinagoge houden, besnijdenisse doen, Christenen dienstmaechten houden, Christenen te verleyden, den heeren Burgemeesteren sal bekend maken. Dit suillen doen D^o Hallius ende Willem Sitterich.

In margine: *Joden.*

Bijlage XXI. De molestatie der Portugeezen tijdens de kerkelijke beroeringen van 1618⁶⁰.

[N.B. Dit slordige, schier onleesbare concept is aan de kanten afgebrokkeld; herhalingen, door vergissing ontstaan, zijn niet wedergegeven; daarentegen de ontbrekende woorden tusschen haakjes erbij geplaatst en het verlorene door stippels wedergegeven].

Jeronimo Pimentel, David Bravo, Vasco Gomes, Francisco Mendes Francoso [= Francisco Mendes Medeyros], Joan Gonsalvez ende Manuel Lopez de Liaõ . . . Balthazar Pinel ende Afonso Lopez; Item Antonio Martinez Viegas ende Andria Fernandez ende Afonso Rodrigues Cardoso, Sr. Joan Viega, Matthia Rodrigues ende Pieter . . . ende hebben ten versoecke van de heer Pieter Janssen Vlasnaer Drost dezer Stede, bij ware woorden ende in hare consciënten geattesteert ende verclaert, ende eerstelyck de voorseyde ses eerste getuygen, dat op den sesden Aprilis wesende Woonsdagh lestleden omtrent drye uren, drye bootsgesellen hen, d'een voor d'ander maer soo bij d'Emster brugghe als aen de Schaef . . . sy d'een voor d'ander naer bejegenende, niet alleen met haere messen hebben gedreygt(te) steecken . . . maer oock met vuysten gheslaghen ende met steenen naer hen geworpen, de hoeden afgenomen ende weggeworpen ende neffens qualijcken getracteert den voorseyde Balthazar Pinel ende Afonso Lopez. Dat des anderen Donderdaghen daerenvolgende, sylieden staende op de St. Anthonis Dijck tegenover de huysinghe van Eduard Versinck, hem aldaer mede drie bootsgasten aangevallen sijn, die mede hem geslaghen ende die hoeden afgesmeten, ende anders leelijck naergeroepen ende anders mishandelt hebben de voorseyde Antonio Martinez Viegas (en de) voorseyde André Fernandez. Item dat den 29ste Aprilis, wesende des Dynsdaghs omtrent thien uyren, sy staende aen de dwarsstrate van de St. Anthonis dijck, die naer Vloyenburgh is loopende, sijn aldaer mede aengetast sijn van dye bootsgesellen, die hen de hoeden affgesmeten, die handen aen de messen waeren(?) steeckende ende soo sijn getuygen yets wilden seggen, gedryght hebben te stecken. Ende (toen) daerop uyttten huysen (was komende) een broeder van de voornoemde Andre Fernandes om te syen, watter te doen was, heeft een van de voorseyde drie gasten hem met een steen voor sijn hoofd ghedryght ende den ander een mes tegens hem uytgetrocken, ende hem ghedreyght, daermede te gooien ende te stecken, soo hy eenig gerucht maecte. Ende (verklaren) de voorseyde Afonso Rodrigues Cardoso ende Joan Viegas, dat sijn bij het voorseyde mis-

handelen, geschiedt aan de voorseyde Antonio Martinez Viegas ende Andre Fernandes, neffens anderen meer present sijn gheweest ende het ghesien hebben. Ende de voorseyde Mattia Rodrigues ende Pieter Beyens, dat sijn bij de voorseyde mishandelinghe, gheschiedt aan de voorseyde Jeronimo Pimentel, David Bravo ende Vasco Gomes mede present sijn geweest, ende dic alsoo ghesien hebbe. Eyndelijck attesteren de voorseyde Joan Viegas, Andre Fernandez, Jeronimo Pimentel, David Bravo ende Balthazar Pinel, dat sijn op huyden syn geweest inde Boyen (= gevangenissen) alhier, alwaer hen gethoont synde, seeckere twee bootsgesellen, die aldaer ingebragt waeren, hebben sy die bevonden ende erkent te wesen de gene, die met nog een ander hem alsvoren geslaghen ende qualyck getracteert hadde.

Bijlage XXII. De hernieuwde actie van den Kerckeraad in verband met de Staten Jodenkeur van 1619.

Extracten uit Protocol No. 4 (Archief Ned. Herv. Kerk, Nieuwezijds Kapel).

a) *Besluit tot het voeren der actie, dd. 16 Januari 1620, fol. 386 vs.*

Wort ingebracht, dat by de H.H. Staten is besloten, dat elcke Stad met de Joden sal mogen handelen, soo als stichtelyxt sal bevinden. Hierop is goet gevonden (alsoo sy in dese Stadt door de groote vryheyt, diese hebben, groote lelickheden plegen met schenden der dienstmaechden ende stoutelijck te vervoeren der Christenen, als met oprechten haerer scholen) t'selve den Edele Heeren Oude als Nieuwe Burgermeesteren te remonstreren metten alder eersten ende dit sal doen D. Volandus ende Fredrick Janss. die voor desen over dit stuck mette heeren gehandelt hebben.

In margine: *Joden.*

b) *Rapport der afgevaardigden, dd. 23 Januari 1620, fol. 387.*

D. Rolandus en Fredrick Janss. rapporteren, dat sy volgende haer commissie de sake der Joden hebben den E. E. H. Burgermeester aengedient, de welcke hebben tot antwoord gegeven, daerop te sullen letten.

In margine: *Joden.*

c) *Besluit tot de actie van 1620, dd. 12 Maart 1620, fol. 395.*

Alsoo men verstaet, dat de Joden wederom hare exercitie openbaerlijck drijven, tegens het verbodt der Edele Heeren Burgermeesteren; oock de kinderen van Hansken Langebroeck (alsoo in de wandelinghe genoempt) met den Joden trouwen en onder haer gerekent worden: Is goet gevonden, dat den E. H. Burgermeesteren te remonstreren, d'welck sullen doen D. Rolandus, ende Cornelis Schellinger.

In margine: *Joden.*

d) *De Actie tegen de Synagoge en Ets Haim, dd. 23 April 1620, fol. 409.*

Alsoomen verstaet, dat de Joden wederom haere oeffeninge even sterck hebben, soo is goet gevonden, dat D. Triglandius, ende Schellinger de Edele Heeren Burgermeesteren, dit sullen remonstreren.

In margine: *Joden.*

Bijlage XXIII. Onderzoek van den Kerkeraad naar den omvang van de Jood sche „lelickheden”.

Extract uit Protocol No. 5 (Archief Ned. Herv. Kerk Nieuwezijds Kapel).

a) Het verzamelen van bewijsmateriaal, dd. 15 Juni 1623, fol. 113

Is goet gevonden, dat men sal omhooren, nae eenige particuliere exempelen, van dat de Joden de Christelycke religie ende den heere Christum seer lasteren, ende de dochters der Christenen haer dienende misbruijcken, om deselve t'sijner tijdt aen de F. E. Heeren Burge-meesteren bekent te maecken ende den Gedeputeerden onses Sijnodi daer van te dienen, om te beter haren last, die sij hebben van den noorthollandsen Sijnode bij (Hem) Hoog Mogende Heeren Staten te volvoeren.

In margine: Joden.

b) Het verwijderd houden der lidmaten uit de Synagoge Talmud Tora

Extract uit Protocol No. 7 als boven, dd. 24 Februari 1639, fol. 283.

Is voorgesteld: Alsoo bevonden wert, dat d'een ende dander leede maten gaen besichtigen de vergaderinge ende het doen der Jooden, oof niet goet ware dit tegen te gaen ende die daer toe gaen willen, soo veel mogelijc is, dar off te raden, is geantwoort in aller manieren. Jaa.

In margine: Jootse Synagoge.

Bijlage XXIV. Leeftijd, vermogenspositie en herkomst van den eersten Opperrabbijn van Amsterdam, Joseph Pardo en zijn zoon David⁶⁸).

Al nome di Dio Amen. Pel tenore di questo presente publico Instrumento sia noto a quanti d'aspetti qualmente l'anno della Nativita di N. S. Giesu Christo mille seicento decisete a de . . . del mese di Novembre, ainansi a me Pietro Ruttens Notaro publico, domiciliato nella Città d'Amstredam, Creato ed Admisso per l'authorità Imperiale e dell'Ille^{ma} Corte d'Hollan[da] et alla presenza degl'infrascritti testimonij, comparse personalmente il molto magn^o Sig^{ro} Gasparo Quingetti, mercante di questa det[ta] Città, da me Notaro a pieno conosciuto, in nome e come procuratore de'm^{ri} —, SSri Christofforo Rubbi e Giorgio Bergo[nzi] mercanti di Venezia, come appare per mandato di procura rogat[o] in lingua Latina por mano di D. Giacomo Profetini Notaro p[ublico] di detta Venetia sotto li dieci sette di Novembre dell'anno prossimo passato mille seicento sedici, da me Notaro originalm[ente] visto, letto e riconosciuto. La cui copia anderà insevita al p[re]sente di questo instrumento, alla qual Procura si habbi vilation[e] e disse e riconobbe ne'detti nomi da suo buon grado e certa scienza, qualmente essi comparante per iscusar quistioni, lit[i] e processi, i cui fini sogliono esser dubbioso et incerti e condur seco altro inconvenienti che talhora sono di maggio[r] pregiudicio che

il proffitto che da essi possi risultar, si è convenuto et accordato finalmente et assolutamente per via di trans attione et amichevole compositione con Joseph e David Pardo, Padre e figliuolo Hebrei, de tutte le dimande et attioni che detti SS^{ri} Rubbi e Bergonzi principali di esso Sr. Comparante Sin Lora hanno hanute o pretese contra detti Joseph e David Pardo insieme ò ciascuno di essi un solidum, et in particular d'una lite che se mosse et institui qui in questa Citta d'Amsterdam davanti i SSri della Giustitia di essa, tra esso Sr Comparante ne'detti nomi dall'una, et detti Joseph e David Pardo dall'altra parte, per cagione di un contratto et obligatione fatta e sottoscritta da detto David Pardo menor d'età in Venetia a beneficio de'detti Principali di esso Sr Comparante per mer cauzie compre et hanute da d^o Joseph Pardo suo Padre, quali potevano valer et importar la somma di Ducati mille seicento incirca, per qual debito detti Joseph e David Pardo furono stati presi nel carcere di questa città, e doppo liberati sotto fideli cercerarij, qual detta obligatione detto David Pardo pretese doversi annular et esso doversi restituir in integrum, per causa di detta sua minorità, havendo però intentato sua Attione in giudicio, qual era quasi di dutta e la causa in termine di doversi sentenziar. Il perchè e per detto Joseph Pardo esser molto vecchio, povers e senza beni de quali se ne puotesse haver qualche rimvorso esso comparante ne'detti nonni si contento'per via di Trans attione, accordo et amichevota compositione come di sopra di ricevere come confessa haver havuto e ricevuto avanti la sottoscrizione di questo Instrumento in Danari contanti ad ogni sua sodisfattione la somma di Ducati Dugento cinquanta correnti di Venetia en luogho e vece de'detti Ducati mille seicento, con quali Ducati duquito cinquanta esso Sr. Comparante ne'detti nomi disse contentarsi e chiamarsi per contento, satisfatto e pagato, facendo però a detti Joseph e David Pardo e a ciascuno di essi, come avache Detti loro fedeli car cerarij nominate Diego Nuñez Belmonte et Afonso Lopez chila^o tutti per se e per loro Heredi e successori fine et liberatione assoluta e generale e quittance perpetua per patto valido, e per solenne stipulatione firmato, che ad essi nè alcuno di essi ne sarà più adimandato cos'alcune, ne'meno essi ne alcuno di essi molestati ne'inquietati, direttamente nè indirettamente in giudicio ne'fuori, per se'nè per detti suoi Principali, in modo n'esotto protesto viruno, desistendo e renuntiando però a tutte istanze, liti e processi, con le dipendenze di essi, e cassando tutti oblihi, contratti et altre scritte, per quali si puossi intendere detti Pardi padre e figliuol ol'uno di essi restar in modo alcuno obligat[o ai] detti suoi Principali o ciascuno di essi, Dando e conced[endo] il residuo oltra detti ducati Dugento-cinquanta a dett[i] Pardi perse' e per loro Heredi in virtu' di Donatione tra vivi irrevocabile e per osservanza di quanto e' detto di sopra obliho' in virtu' di detta Procura la persona e beni de'detti sudi principali presenti e futuri, e rinuntio' a tutti beneficij, privilegij, eccettioni, relevationi, subterfugij, favori et ajuti di diritto de'quali se ne puolessero servir e valer contra la presente, et in pasticola[ze] alla legge che ouol che la Donatione che eccede cinquecento fiorini d'oro si faccia con insinnatione di giudice, et all' Insinnatione medema; et alla regola di diritto disponente. La generale rinuntiatione non vaglia senza che la speciale vi preceda. Il tutto a buona fede, e cosi segento in questa Citta' d'Amsterdam, al cancello di me Notaro alla presenza de' M^{ri} Guglielmo Hasen e Christofforo Sonneman testimonij a cio' chiamati.

Bijlage XXV. Herkomst, vermogenspositie en het gezin van Opperrabbijn Haham Ishac Uziel, d.d. 24 April 1619.

In nomine Domini, Amen.

Saibaó quantos este publico Instrumento de Retificação Dote confissáo de dívida e obrigaçáo ou como melhor se possa chamar virem, como aos vinte quatro dias do mes de Abril, de mil e seiscentos e dezanove anos, Pexante, mi Pedro Ruttens Notario e Escriváo publico, na cidade de Amsterdam, criado e admetido por authoridade Imperial e da Corte de Hollanda, e em presença das testemunhas aodiante nomeadas, paresoco pñte em sua propia pessoa o sñor Rabbi Isaac Oziel, homé Letrado e Sabio entre os de sua naçáo e Religiaó, pessoa por mim Notario reconhecida, e por elle foi dito, que elle he natural e nascido em a Cidade de Fez em Berberia, e ao pñte morador nesta Cidade de Amsterdam, e que he verdade que elle cazou em a Cidade de Constantinopla Corte del Imperador Turco com sua mulher Bulla Vida, com quem atualmente está cazado, vive e he morador nesta dita Cidade de Amsterdam, da qual naó tem filhos, e por que os tem de outra mulher com quem primeiro foi cazado e sabe que as Escrituras ou Cartas de Dotes feitas em Turquia entre os Hebreos naó tem força né vigor diante os magistrados destes Estados e Paizes nem em outros Reinos e Provinçáo da Christiandade, e por tanto quarendo desencarregar sua consciencia de maneira que a dita Bula Vida sua mulher naó fique lesa né defraudada da dote, com que entrou em seu poder. Alem da qual lhé tem e confessa muitas outras obrigaçoens, he entre ellas o tirarse de sua natureza e parentes, é vir a seu roquo a esta Cidade Assim que pello dito Haham Rabbi Isaac Oziel foi dito perante mim e das testemunhas abaixo escritas que sendo cazo que Deos nosso Sñor faça ou disponha de sua vida alguma couza primeiro que ha da dita sua molher, tanto em esta Cidade como em qualq' outra parta du Christiandade, que elle quer e ha por bein desde agora p^a entaó e de entaó p^a agora, que a dita Bula Vida sua mulher tire e se pague em sua propia maó ou seja pagada por outra qualq' a quem tocar do melhor paradoe mais liguído de sua fazenda por onde quer que for avida e achada da contia de mil e quinhentos Ducados de ouro moeda e valor de Turquia, os quais elle confessa que recebe em contado, ouro e prata e roupas de Caza, que o bem Valiaó, com a dita sua mulher a qual contia reduzida em moeda destes Estados faz a soma de seis mil florines e delles se constituyte novamente devedor a dita Bula Vida sua mulher, tanto por dívida como por via de dote, com obrigaçáo irrevogavel p^a que, se nosso Sñor o levar da Vida presente, a dita sua mulher seja preferida nesta contia o todos seus erdeiros dividas e obrigaçoens, que por qualq' via que seja lhe possaó sobrevir, e para a cobrança e pagamento delles lhe da poder em causa propia irrevogavel com todas as forçar poderes e privilegios que o direito concede sobre as dotes e preferencias, Por quanto da dita coutia sempre ella foi, he e fica Acredora em seus beins conforme seu contrato e Cazamento, o que todo elle Rabbi Isaac Oziel disse e affirmou que assi passava na verdade, e que disse hera contente e assi o queria, avia por bein e retificava de sua certa sciencia, livré vontade e proprio motu sem persuadimento né constrangimento de pessoa alguma, antes somente p^a descarga e desobrigaçáo de sua consciencia, como atras fica declarado, e por passar assi na verdade disse elle Haham

Isaac Oziel q pede por merce aos Illustres Altos e Pordarosos Sñores estados geraes e a todos os Principes e Patentados. . . de esta escritura de retificação de dote e obrigaçáo for apresentada, e o comprimento della pedido, ^{me} mandem dar inteiro comprimento como nelle se contem, sem embargo de quaisq' Leys, estatutos, ordenaçoens, placartas, pragmaticas, constituçoes e provisoens, feitas, emanadas e publicadas, ou por fazer emanar e publicar no por vir, que fallem em contrario, cuja forza e effeito disse que derogara e avia por derogado. Toda couza a boa fe e sem fraude né doto malo. Em testemunho de verdade assi o outorgou, quiz e retificou etc., o dito Rabi Isaac Oziel, e pedio a mío dito Notario que o acceito em nome da dita Sñora Bula Vida e de que mais tocar como pessoa publica e authentica estipulantes e acceitonte, que assi o assentasse em meu livro de notas, e de todo lhe fizesse e passasse instrumento publico hu vu mais em dívida forma. Feito nesta dita Cidade de Amstredam, no officio do escritorio de mi notario, sendo presentes por testemunhas o Sñor Miguel de Crasto, mercador da dita naçáo e Guilherme Hasen escriváo, ambos moradores nesta Cidade, testenumhas fidedignas p^a isso hamadas erogadas as quais, juntamente, com o dito outorgante assinaráo de seus nomes em meu Registro ou Livro de notas etc.

(w.g.) Guillelmus Hasen Testis.

(w.g.) Isaque Vziel.

(w.g.) Michael de Crasto.

I

MUSEUM-COMMISSIE VAN HET GENOOTSCHAP VOOR DE JOODSCHE WETENSCHAP IN NEDERLAND

TENTOONSTELLING

op het gebied van Amsterdamsch-Joodsche Artsen en Besnijders, in het Amsterdamsch Historisch Museum, op de Nieuwmarkt.

November 1926—Maart 1927

CATALOGUS

1. Dr. Abraham Zacuto (Zacuto Lusitano), 1576—, in 1625 te Amsterdam besneden. — Prent Claude Audran.
Inz. Prentenkabinet.
2. Dr. Ephraïm Bueno, 1599 Castello Rodrigo — 1665 Amsterdam, geneesheer. — Prent naar ets van Rembrandt. *Inz. S. Seeligmann.*
3. — Prent van Jan Lievens. *Inz. Prentenkabinet.*
4. — huwt 29. I. 1625 met Ester Buena. — Photo uit het Puyboek. *Inz. Rembrandt-Huis.*
5. — hertrouwt 27. VII. 1635 met Judith Buena. — Photo uit het Puyboek. *Inz. Rembrandt-Huis.*
6. — Doctorale bul, Bordeaux 10. II. 1642. *Inz. Rembrandt-Huis.*
7. Samuel de Leaô Benavente, chirurgijn-steensnijder, ca. 1700. — Prent van Petrus Schenk naar M. van Mussche. *Inz. Prentenkabinet.*
8. Mendele bar Ansel Segel Roufee (arts), 1733—'93, chirurg, in '61 aangesteld, overgrootvader van Inzender. — Cachet. *Inz. Mr. B. E. Asscher.*
9. Josephus Veershijm, 1734—, in '52 armendokter der Joodsche Gemeente. Doctorale bul, Harderwijk 1760. *Inz. S. Seeligmann.*
10. Dr. Hartog van Hirsch Lemon, ± 1750—1823, in het Ghetto gen. Hertz van Hirsch Wiener, alias Hertz Levie Roufee (arts), Joodsch armendokter en Emancipator. — Miniatuurportret. *Inz. Ned.-Isr. Hoofdsynagoge.*
11. — Verklaring van overlijden door hem afgegeven in 1807. *Inz. S. Seeligmann.*
12. Dr. Imanuel Capadoce, geneesheer, president der Hoofdcommissie voor de Zaken der Israëlieten (1817). — Prent van J. W. Caspari naar W. B. van der Kooi. *Inz. Prentenkabinet.*
13. Dr. David Heilbron Czn., 1762 's Gravenhage — 1847 Amsterdam, voorvechter der koepokinenting. — Olieverfportret. *Inz. Ned.-Isr. Armbestuur.*
14. B. Asscher, heel- en vroedmeester, 1785—1881. — Photo. *Inz. Mr. B. E. Asscher.*
15. Dr. Alexander Philip Haas, 1785 Arnhem — 1825 Amsterdam. — Silhouetportret. Visitekaartje. *Inz. A. J. J. Ph. Haas.*
16. Jacob van Bueren, 1810 IJselstein — '43. Miniatuurportret al. officier van gezondheid. *Inz. Mevr. A. del Canho—de Vriess.*
17. — Aanstelling tot officier van gezondheid (1831). *Inz. Mevr. A. del Canho—de Vries.*
18. — Doosje, waarin haarlok en miniatuurportret. *Inz. Mevr. A. del Canho—de Vries.*

19. Jacob van Bueren, Aanstelling tot stedelijk heelmceester (1837). *Inz. Mevr. A. del Canho—de Vries.*
 20. Dr. Samuel Sarphati, 1813—'66, geneesheer, stichter van het Paleis van Volksvlijt. — Prent van S. Altmann. *Inz. Prentenkabinet.*
 21. Prof. Dr. Leopold Lehmann, 1817 Hildesheim — 1880 Amsterdam, hoogleeraar. — Olieverfportret door J. de Groot. *Inz. Universiteit.*
 22. Prof. Dr. Abraham Hartog Israëls, 1822 Groningen — 1883 Amsterdam, buitengewoon hoogleeraar. — Olieverfportret door C. Tilanus. *Inz. Universiteit.*
 23. Tobias Philips, 1823—'96, geneesheer. — Photo. *Inz. Dr. S. J. Philips.*
 24. Dr. E. B. Asscher, 1825—1912, geneesheer. — Photo. *Inz. Mr. B. E. Asscher.*
 25. Philip Asscher, 1831—'83, heel- en vroedmeester. — Photo. *Inz. Mr. B. E. Asscher.*
 26. Prof. Dr. Heinrich Hertz, 1831 Greifswald — 1915 Weimar, hoogleeraar. — Olieverfportret door J. Veth. *Inz. Universiteit.*
 27. Prof. Dr. Barend Joseph Stokvis, 1834—1902, hoogleeraar en president Ned. Isr. Armbestuur. — Olieverfportret door Dinah Kohnstamm. *Inz. M. Stokvis.*
 28. Dr. Simon van Os, 1839—1912, geneesheer, Mohel, stichter van het Apeldoornsche Bosch. — Photo. *Inz. J. A. van Os.*
 29. Frans Asscher, 1840—'70, chirurg. — Photo. *Inz. Mr. B. E. Asscher.*
 30. Dr. Emanuel Jacob de Vries, 1841—1925, sted. heel- en vroedmeester. — Herinneringsmedaille 1862—1902, in brons. *Inz. W. K. F. Zwiercino.*
- * *
31. Stempel ter contrôle der armenrecepten der Joodsche Gemeente (1762). *Inz. Ned.-Isr. Hoofdsynagoge.*
 32. Stempel van „Maskil El Dal”, vereeniging ter bevordering der koepokinenting. *Inz. Ned.-Isr. Hoofdsynagoge.*
 33. Joodsch-Duitsche afkondiging van bovenstaande vereeniging ter bevordering der koepokinenting bij Dr. Ezechiël Cassel, alias Goldschmidt, (1808). *Inz. Bibl. Rosenthaliana.*
 34. Cholera-amulet, omschrift Isak Benout. Voorstelling ontleend aan Ps. 91, 3. — In lood (1832). *Inz. Mej. M. H. Bottenheim.*
 35. Eere-penning t.g.v. de cholera (1832) aan H. Beer. — In zilver. *Inz. Benjamin Prins.*
 36. — aan Daniël Henriques de Castro, apotheker. — In zilver. *Inz. E. Vita Israël.*
 37. Isaac Tobias Philips, 1794—1872, commissaris van politie, reorganisator van den Joodschen geneeskundigen dienst van het Ned. Isr. Armbestuur. — Olieverfportret door Maurits Calisch. *Inz. Ned.-Isr. Armbestuur.*
 38. Daniël Henriques de Castro, apotheker van 1832—'63. — Waterverfportret door Jozef Israëls. *Inz. E. Vita Israël.*
 39. — Hortus-penning in brons. *Inz. E. Vita Israël.*
 40. David Henriques de Castro, apotheker, 1837—'91. — Photo. *Inz. E. Vita Israël.*
- * *

41. Lehman Joseph, einde 18e eeuw, tandmeester. — Prent van C. Bogerts naar D. Mulder. *Inz. Prentenkabinet.*
42. Port. Isr. Besnijdenis. — Teekening door Romeyn de Hooghe (1665). *Inz. Prentenkabinet.*
43. Besnijdenis, ca. 1700. — Prent door Jan Luyken. *Inz. Prentenkabinet.*
44. Beschrijving besnijdenisgereedschap. — Prent door B. Picart (1725). *Inz. Prentenkabinet.*
45. Port. Isr. Besnijdenis. Lossing van een eerstgeborene. — Prent door B. Picart (1725). *Inz. Prentenkabinet.*
46. Besnijdeniskistje met gereedschap, in filigrain zilver. (17e eeuw), afkomstig van de familie Monk. *Inz. W. Birnbaum.*
47. — (begin 18e eeuw). *Inz. E. Vita Israël.*
48. — (laat 18e eeuw). *Inz. S. Salomons.*
49. — (schildpad), oorspronkelijk in gebruik bij Dr. V. van Lissa, 1800—'69, te Middelburg, later bij diens schoonzoon Dr. S. van Os. *Inz. Mevr. H. C. Sanders-van Os.*
50. Besnijdenis-mesje, in slangen huid foudraal, in gebruik geweest bij den Mohel Namias de Torres. *Inz. E. Vita Israël.*
51. — zilver met agaten heft. *Inz. Ned. Isr. Hoofdsynagoge.*
52. — zilver. *Inz. H. I. Copenhagen.*
53. — tangetjes en steen, in zilver. *Inz. S. Seeligmann.*
54. Besnijdenis-stoel, in Louis XV-stijl, in 1768 geschonken door de kerkbestuurders David ben Berman en Leip ben Jospe Cohen. *Inz. Ned. Isr. Hoofdsynagoge.*
55. — in Empire-stijl, in 1824 geschonken door Nathan Merzbach en zijne echtgenoot Hanna Keyzer. *Inz. Ned. Isr. Hoofdsynagoge.*
56. Besnijdenis-jurkje en dekkleed met het familiewapen van Teixeira de Mattos, in zijde geborduurd, en kanten mutsje (18e eeuw). *Inz. E. Vita Israël.*
57. Besnijdenis-jurkje (18e eeuw). *Inz. A. J. Mendes da Costa.*
58. — Gentsch kantwerk, 1838 t.b.v. Dr. S. van Os. *Inz. Mevr. H. C. Sanders-van Os.*
59. Besnijdenis-lint (1808). *Inz. H. I. Copenhagen.*
60. Besnijdenis-liturgie (19e eeuw handschrift). *Inz. N.N.*
61. Besnijdenis-register van den Mohel Magnus Jochem Mozes, met gekleurde miniaturen (1718). *Inz. Bibl. Rosenthaliana.*
62. — van den Mohel Abraham Mossch Mendes da Costa (1766). *Inz. A. J. Mendes da Costa.*
63. — van den Mohel Gedalja Charlesville (1829). *Inz. W. Birnbaum.*
64. Grafsteen op Muiderberg van den Mohel en Parnas Alexander Samuel Keyzer met voorstelling eener besnijdenis, 1717. — Photo. *Inz. Ned. Isr. Hoofdsynagoge.*
65. Besnijdenis-penning van den Mohel L. S. de Beer, 1786—1876 Utrecht. — In zilver (1838). *Inz. Ned. Isr. Hoofdsynagoge.*
66. — van Eliëzer ben Nathanaël Koch (1844). — In zilver. *Inz. L. S. de Beer.*
67. Meyer Lehren, 1793—1861, Mohel en Parnas. — Photo. *Inz. S. Seeligmann.*
68. Akiba Lehren, 1795—1876, Mohel en Parnas. — Photo. *Inz. S. Seeligmann.*

69. Jacob Namias de Torres (alias Kootje Torres), 1803—1884, Mohel. — Photo. *Inz. E. Vita Israël.*
70. Emanuel de Beneditty (alias R. Maantje), 1808—1900, Mohel en Predikant. — Photo. *Inz. S. Seeligmann.*
71. Elie Jonah Benjamin, 1831—1912, Mohel en Parnas. — Photo. *Inz. S. Seeligmann.*
72. Liepman Philip Prins, 1836 Arnhem — 1915 Frankfort a.M., begraven te Amsterdam, Mohel en bibliophiel. — Photo. *Inz. Maurits Prins.*

II

MUSEUM-COMMISSIE VAN HET GENOOTSCHAP VOOR DE JOODSCHE WETENSCHAP IN NEDERLAND

TENTOONSTELLING

van Voorwerpen voor het Joodsche Feestjaar in het Amsterdamsch Historisch Museum, op de Nieuwmarkt
Maart—Augustus 1927

CATALOGUS

A. NIEUW JAAR (ROSJ HASJANAH)

1. Een Sjofar (bazuin). Kudu-Antilopehoorn. Van een Antilope uit Natura Artis Magistra te Amsterdam vervaardigd. *Inz. E. Hen.*
2. — Met Inscriptie. *Inz. Ned. Israëi. Hoofdsynagoge*
3. — Met Inscriptie. *Inz. Bibliotheca Rosenthaliana.*
4. — Zwarte ramshoorn. *Inz. Bibliotheca Rosenthaliana.*

B. VERZOENDAG (JOM KIPPOER).

5. Kol Nidré, vooravond van den Grooten Verzoendag ter Grooten Synagoge ca. 1905. Aquarel door Martin Monnikendam. *Inz. Martin Monnikendam.*
6. Le Son du Cor au Premier Jour de l'An. — Le Chipur ou le Jour du Pardon tel qu'il se célèbre chez les Juifs allemands. Gravure door B. Picart. *Inz. Prentenkabinet.*
7. Vertooning der Boeken van Mozes op den Verzoendag in de Portugeesche Joodsche Kerk te Amsterdam. Gravure naar A. Hulk Pietersz. door A. Hulk Jacobsz. *Inz. Prentenkabinet.*

C. LOOFHUTTENFEEST (SOEKKOTH)

8. Het maken van een loofhut. Gravure door Caspar Luyken. 1712 (v. E. 4235). *Inz. Prentenkabinet.*
9. Loofhutten. Feest der Joden. Gravure door Jan Luyken. 1682. (v. E. 441). *Inz. Prentenkabinet.*
10. Het Jonas Daniël Meijerplein met Loofhutten. Gravure naar P. Wagenaar Jun. door C. Philips Jacobs. 1782. *Inz. Ned. Israëi. Hoofdsynagoge.*
11. Loofhutten. Gravure door Jan Punt. *Inz. Prentenkabinet.*
12. Een klein model Loofhut met alle ingrediënten. *Inz. L. Sjouwerman.*
13. Doos voor Paradijsappel (Ethrog). Zilver. XVIII Eeuw. *Inz. Ned. Israëi. Hoofdsynagoge.*
14. — (Ethrog). Zilver-Filigrain. *Inz. E. Vita Israël.*
15. — (Ethrog) Zilver. Modern met inscriptie. *Inz. M. Hamburg.*
16. Doos voor myrthenbladen. *Inz. G. Cohen.*
17. Procession des Palmes chez les Juifs Portugais. Repas des Juifs pendant la Fête des Tentes. Gravure door B. Picart. *Inz. Prentenkabinet.*
18. Simchat Thora ter Portugeesche Synagoge te Amsterdam. Schilderij door Martin Monnikendam. *Inz. Martin Monnikendam*

19. Simcha Tora ou Joye pour la Loy. Manière de conduire les Epoux de la Loy chez eux. Gravure door B. Picart. *Inz. Prentenkabinet.*
20. Voorhangsel. *Inz. Ned. Israëi. Hoofdsynagoge.*

D. MAKKABEËNFEEST (CHANOEKAH)

21. Makkabeënlichter. Gegoten koper. Amsterdamsch werk. XVIII Eeuw. In gebruik ter Tweede Synagoge te Amsterdam. *Inz. Ned. Israëi. Hoofdsynagoge.*
22. Makkabeënlamp. Gegoten koper. Amsterdamsch werk. XVIII Eeuw. In gebruik ter Uilenburger Synagoge te Amsterdam. *Inz. Ned. Israëi. Hoofdsynagoge.*
23. — Staand model. Zilver. XVIII Eeuw. *Inz. J. Benjamins.*
24. — Tin. Nederlandsch werk. Louis XV. *Inz. K. Azijnman—den Bosch.*
25. — Tin. Nederlandsch werk. XVIII Eeuw. *Inz. A. C. van Ommen van Guylik — Laren N.H.*
26. — Koper. XVII Eeuw. Druiventrosmotief. *Inz. K. Azijnman—den Bosch.*
27. — Koper. XIX Eeuw. Met halfronde bak voor oliehouders. In strijd met het religieuze voorschrift, waarnaar de acht lichtjes in een rij moeten zijn. *Inz. K. Azijnman—den Bosch.*
28. — Gegoten koper met Hebreeuwsche inscriptie en graveerwerk. Ca. 1600. *Inz. K. Azijnman—den Bosch.*
29. — Gegoten koper, geflankeerd met twee staande leeuwen. XVII Eeuw. *Inz. K. Azijnman—den Bosch.*
30. — Gegoten koper met Hebreeuwsch opschrift op achterwand. XVIII Eeuw. *Inz. E. Hen.*
31. — Gegoten koper. Amsterdamsch werk. XIX Eeuw. *Inz. E. Aarons.*
32. — Staande model. Zilver. *Inz. G. Cohen.*

E. LOTENFEEST (POERIM)

33. Mordechai in Zegepraal omgeleidt. Haman aan zijne eige galgh gehangen. Gravure naar B. Picart door J. Luyken en I. de Later. 1700. (v. E. 2639). *Inz. Prentenkabinet.*
34. Bal Masqué in de Zwanenburgerstraat, bij 't eindigen der Purim. (26 Maarc, 13e week). Ca. 1800. Teekening. *Inz. Prentenkabinet.*
35. Rol van Esther (Megillah). Perkamant met penteekeningen. *Inz. Bibliotheca Rosenthaliana.*
36. — Perkamant met penteekening door A. Chaves 1684 te Amsterdam. *Inz. D. Cohen Paraira.*
37. — Perkamant met mooie gekleurde penteekeningen. Vroeg XVIII Eeuw. *Inz. Justus de Vries.*
38. — met gegraveerden ondergrond. Nederlandsch werk XVIII Eeuw. *Inz. H. I. Copenhagen.*
39. — in gedreven zilveren koker. Nederlandsch werk. XVIII Eeuw. *Inz. Ned. Israëi. Hoofdsynagoge.*
40. — Perkamant met uitgesneden rand. *Inz. J. M. Mogrobi.*
41. — Papier met lithographiën. Vroeg XIX Eeuw. *Inz. E. Vita Israël.*

F. PAASCHFEEST (PESACH)

42. Feesthouding der Joden (Paasch-maaltijd). Gravure door J. Luyken. 1702. (v. E. 2860). *Inz. Prentenkabinet.*
43. L'Examen du Levain. Le Repas de Pagues chez les Juifs Portugais. Gravure door B. Picart. *Inz. Prentenkabinet.*
44. Glas met inscriptie voor de wijnlotzegging (Kidoesj). *Inz. E. Vita Israël.*
45. Geborduurd Mazzoh-kleedje. Modern. *Inz. Jos. Gompers.*
46. Sederschotel ten gebruike bij het rituaal op de twee Paaschavonden. Tin met inscriptie. 1787. *Inz. A. C. van Ommen van Guylik — Laren N.H.*
47. — Tin. Amsterdamsch werk met inscriptie. XVIII Eeuw. *Inz. Nederlandsch Museum.*
48. — Tin. Met inscriptie. 1795. *Inz. L. Asscher—van Gelder.*
49. — Porselein. XIX Eeuw. *Inz. M. Wallig.*
50. — Porselein beschilderd met voorstelling uit de Hagadah. *Inz. H. I. Coppenhagen.*
51. Hagadah. Ritueel op de Paaschavonden. Folio uitgave Venetie 1629, in Perkamentband. *Inz. Bibliotheca Rosenthaliana.*
52. — Amsterdam 1712. Folio in mooien band met de engeltjes. *Inz. Sigmund Seeligmann.*
53. — Amsterdam 1695. Folio in Origineelen band met stempel. *Inz. Sigmund Seeligmann.*
54. — Amsterdam 1810. Kwarto in origineelen band. *Inz. Sigmund Seeligmann.*
55. Perkamenthandschriftje met het Ritueel der Omertelling tusschen Paasch- en Wekenfeest. Open ligt plaatje met Huwelijksinzegening op den 33sten dag (Lag Be'oumer). *Inz. G. Cohen.*
56. Omerkastje. In den stijl van de Heilige Arke in de Portugeesche Synagoge. Amsterdamsch werk. XVIII Eeuw. De perkamentrollen met de dagaanwijzing met mooie gekleurde teekeningen. *Inz. Portugeesch Israël. Seminarium.*
57. Portugeesch Israëlietische Synagoge. Schilderij door onbekenden meester. XVII Eeuw. *Inz. E. Vita Israël.*

III

MUSEUM-COMMISSIE VAN HET GENOOTSCHAP VOOR DE JOODSCHE WETENSCHAP IN NEDERLAND

TENTOONSTELLING

van Voorwerpen voor den Sabbath, in het Amsterdamsch Historisch Museum, op de Nieuwmarkt
November 1927—Mei 1928

CATALOGUS

1. Kiddoesh Karaf, glas met zilver gemonteerd Biedermeier. Geschenk van fam. Isaac Salomons aan de Gemeente Nawah Sholom (Naarden) 1866. *Inz. B. v. Lier.*
2. Kiddoesh-Karaf, waarop gegraveerd de namen der Joodsche maanden en emblemën der Joodsche feestdagen en ceremoniën. Gegraveerd door Daniel Henriques de Castro, 1860. *Inz. Ets Haim.*
3. Kiddoesh beker, zilver (Biedermeier). *Inz. W. Birnbaum.*
4. — Zilver (typisch model voor in de palm van de hand te houden. (Empire). *Inz. Ned. Israël. Hoofdsynagoge.*
5. — Zilver. (Renaissance). Geschenk van Samuel ben Jacob Speyer aan de Gemeente „Adath Jeshurun" (de z.g. „Neie Kille") te Amsterdam. 5563 (1803). *Inz. Ned. Israël. Hoofdsynagoge.*
6. — Zilver (16e eeuw). Geschenk van Zelig b. David Emden uit London. *Inz. Ned. Israël. Hoofdsynagoge.*
7. — Zilver. (Renaissance). Geschenk van Leizer b. Samuel Speyer aan de Hoofdsynagoge te Amsterdam. *Inz. Ned. Israël. Hoofdsynagoge.*
8. — Zilver. (Baroque). *Inz. Ned. Israël. Hoofdsynagoge.*
9. — Zilver. (Empire) 1837. Met inscriptie voor Jacob b. Simon en Rachel Bat Juda Löb. *Inz. J. Lob.*
10. — Zilver. (Neogotiek). *Inz. Dr. D. E. Cohen*
11. — Zilver, met wapen fam. Teixeira. (Empire). *J. Teixeira de Mattos.*
12. — Zilver. (Empire). *Inz. G. E. Cohen.*
13. — Zilver. *Inz. A. Monnikkedam.*
14. — Zilver. (Renaissance). *Inz. M. J. Spijker.*
15. Kiddoesh beker, Zilver (met wapen Lopes Suasso). *Inz. J. A. Mendes da Costa.*
16. Kiddoesh glas. (Kristal) Gegraveerd door Daniel Henriques de Castro (1856) en geschonken aan Jacob Ferrares, Opperrabbijn der Port. Isr. Gemeente te 's Gravenhage. *Inz. Ets Haim.*
17. — gegraveerd en geschonken door Daniel Henriques de Castro aan Chazan Jacob Jessurun Cardozo, Amsterdam (1856). *Inz. Ets Haim.*
18. — met graveerwerk van de Castro, 1856. *Inz. Kon. Oudh. Genootsch.*
19. — met graveerwerk van de Castro, 1851. *Inz. als voren.*
20. — met graveerwerk van de Castro. *Inz. als voren.*
21. — met graveerwerk van de Castro. *Inz. als voren.*
22. — met graveerwerk van de Castro, 1854. *E. Vita Israël.*
23. Twee Sabbath Kandelaars, Zilver. Louis XVI. Geschenk voor Jacob Teixeira d'Andrade. *W. Birnbaum.*

24. Twee Sabbath Kandelaars, Zilver. Louis XVI.
Inz. G. E. Cohen.
25. — Zilver. (Biedermeier). *Inz. J. Monnikkedam.*
26. Besomiem (specerijen) bus, Zilver. Louis XVI.
Inz. Ned. Israël. Hoofdsynagoge.
27. — Zilver. *Inz. Mevr. J. de Heer v. Meekren.*
28. — Zilver. *Inz. G. E. Cohen.*
29. — Zilver. *Inz. W. Birnbaum.*
30. — Chineesch porcelein. *Inz. J. Teixeira de Mattos.*
31. — Hout. Gesneden door L. S. de Beer, geb. te Nijmegen 1784.
Overleden te Utrecht 1873. *Inz. Mevr. C. Asscher-Pinkhof.*
32. Hawdalahstel (bij uitgang van den Sabbath) Compl. 5 deelig.
Zilver blad met toebehooren. *Inz. J. A. Mendes da Costa.*
33. — 3 deelig. *Inz. J. Lob.*
34. — *Inz. J. Monnikkedam.*
35. Hawdalahblad. Tin. Louis XIV. *Inz. E. Vita Israël.*
36. Galle (toonbrood) bak, zilver. (Biedermeier).
Inz. J. Monnikkedam.
37. Sabbathlamp, Zilver. Louis XVI. *Inz. W. Birnbaum.*
38. — Koper. (Empire). *Inz. B. Prins.*
39. — Tin. (Empire). *Inz. D. Santcroos.*
40. Sabbathlampen. Drie zilveren (miniatuur). *Inz. J. v. Vliet.*
41. Sabbathlamp, Koper (miniatuur). *Inz. Ned. Isr. Hoofdsyn.*
42. Waschstel. Zilver. Bestaande uit schaal, kan en beker, voorzien van het familiewapen Lopes Suasso. Was in het bezit van Don Antonio Lopes Suasso Baron van Avenas le Graz. Door descendentie steeds in de familie gebleven. Wordt gebruikt voor het wasschen der handen bij Godsd. Ceremoniën.
Inz. J. A. Mendes da Costa.
43. Speelkaarten in zilver, beschilderd, in filigrain étui. Afkomstig fam. Lopes Suasso. *Inz. Rijks Museum v. Beeldhouwk. en Kunstnijverheid.*
44. Tellers gebruikt bij het dominospel. *Inz. J. Monnikkedam.*
45. Tellers gebruikt bij het domino-spel. Hout. *Inz. Mevr. Daniëls.*
46. Wetsrolmantel waarop geborduurd Sabbath-attributen.
Inz. Ned. Israël. Hoofdsynagoge.
47. Galledekje. *Inz. M. J. Spyer.*
48. — kantwerk *Inz. Mevr. Prins—Benari.*
49. — *Inz. Vas Dias.*
50. Besomiemdoos. Koper. *Inz. Ned. Israël. Hoofdsyn.*
51. Sabbath waterketer. Koper. *Inz. Dr. D. E. Cohen.*
52. Sabbathoven. *Inz. B. J. de Leao Laguna.*
53. Sabbathstoof. *Inz. W. Birnbaum.*
54. Galle. *Inz. W. de Groot.*
55. Hawdahlakaars, ouderwetsche. *Inz. J. J. Santcroos.*
- 55a. — modern. *Inz. J. J. Santcroos.*
56. Plechtigheden d. Joden op Sabbath. Prent door Ph. van Gunst.
Inz. Rijks Prentenkabinet.
57. Inwijding der Port. Isr. Synagoge te Amsterdam op Zaterdag 2 Aug. 1675. (10 Menahem 5435). In de medaillons ter weerszijden de namen der rabbijnen en opzieners, Prent door Romeyn de Hooghe. *Inz. Rijksprentenkabinet.*
58. Sabbath-dienst in de Port. Isr. Synagoge te Amsterdam. Prent door Romeyn de Hooghe. *Inz. Rijksprentenkabinet.*

59. Ceremoniën van het lezen d. wet. Prent door Jan Luyken.
Inz. Rijksprentenkabinet.
60. Inwijding d. Port. Isr. Synagoge te Amsterdam op Zaterdag 2 Augustus 1675 (10 Menahem 5435). Prent door B. Picart (1721). *Inz. Rijksprentenkabinet.*
61. Sabbathviering. Reproducties Oppenheim (5 stuks).
Inz. Ets Haim.
62. Tegoem-ketting (grensbepaling v. d. stad die op Sabbath niet overschreden mag worden). Photo. *Inz. Ned. Israël. Hoofdsyn.*
63. Hebr. Bijbel. Uitg. Joh. Leusden, gedrukt bij Jos. Athias. Amsterdam, 1667. Fraaie Magnusband met het wapen v. Holland met zilveren sloten. (Volgens de overlevering het ex. dat Athias de Staten Generaal heeft aangeboden). *Inz. E. Vita Israël.*
64. Pentateuch met Haftaroeth. Ed. Rodrigues Mendes. Amst., 1726. Met zilveren sloten. *Inz. D. Cohen Paraira.*
65. Bladwijzer, gesneden papier. 2e helft 17e eeuw.
Inz. D. Cohen Paraira.
66. 5 Boeken Mozes (Torah). Uitg. Genua, 5378 (1618). (Het geheele stel bestaat uit 18 deelen en bevat een geheel Bijbel).
Inz. J. A. Mendes da Costa.
67. Tefiloth. Gebedenboek volgens ritus Polen enz. Amst., Jos. Athias, 5427 (1667). Juchtlederen band, met goud beslag, sloten, ringen, en gouden ketting; om buiten het tegoem te kunnen dragen. *Inz. Dr. D. E. Cohen.*
68. Tefiloth. Presidentboek. Gebedenboek volgens Sefardische Ritus, gedrukt bij Jozef Athias 5418 (1658), bijgebonden: Pentateuch, 5 Roilen en Haftaroeth, gedrukt bij Jozef ben Menasseh Ben Israel, 5406—7 (1646—47). Schildbad-band met zilveren sloten.
Inz. E. Vita Israël.
- 68a. Tefiloth (Pentateuch & Haftaroeth) Gebedenboek volgens den Portugeesch-Joodschen ritus. 6 dl. Ed. Samuel Rodrigues Mendes. Amst., Dr. Naftali Herz uit Emden, 5486 (1726).
Zoogen. *Presidents boeken.* Bij het gebedenboek is telkens één deel v. d. Pentateuch (zelfde editie) gebonden, zoodat de Parnas-President, die bij het voorlezen uit de Wet naast den Voorlezer staat, in één band Pentateuch en gebedenboek ten gebruike bij de hand had. *Inz. E. Vita Israël.*
69. Seder Tefiloth we Tikvoen Shabbat malketa. Sabbath-gebeden. Amst., Emanuel Benveniste, 1642. *Inz. Ets Haim.*
70. Aphtharoth, Sabbath Echa, y Tisha-Beab. Hebreeuwsch met Spaansche parafrasis. Amst., Imanuel Athias. 5465 (1705).
Inz. Ets Haim.
71. Id., Amst., J. Janson, 5517 (1757). *Inz. Ets Haim.*
72. Id., Las tres Sabatot antes de Tisha-beab y dia del ayuno. Amst., a insta do Moseh Preto Henriques, 5520 (1760). *Inz. Ets Haim.*
73. Tseënnah oerē nah. Joodsch-Duitsche verklarende vertaling van den Pentateuch, Haftaroeth, Vijf Rollen, door Jacob ben Isaac Aschkenazi. Vooral als Sabbathlectuur door de vrouwen graag gelezen. Amst., Sal. ben Jos. Proops, 5482 (1722). *Inz. Ets Haim.*
74. — Amst. Herz Levi Rofé, 5507 (1747). *Inz. Ets Haim.*
- 74a. — Sulzbach, 1799. *Inz. Menno Hertzberger.*
75. Minhagim. Diese Minhagim haben wir zu drucken nei. Amst., Herz Levi Rofeh, 1723. (Hierin eenige afbeeldingen in houtsnede van den Sabbath). *Inz. Menno Hertzberger.*

76. *Minhagim*. Ritualia voor het geheele Joodsche jaar, in Joodsch-Duitsch. Met houtsneden (o.a. de ceremonie der Habdalab, het ontsteken van het Sabbathlicht, Halach'sche voordracht op den Sabbath vóór Pesach en Jom Kippoer). Amst., Uri Phöbus b. Aron ha-Levie, 1662. *Inz. Ets Haim.*
77. — Ed. Amst. Uri ha-Levie, uitgegeven door zijn zoon David, 5445. (1685). *Inz. Ets Haim.*
78. *Moubach en Picart*. Afbeeldingen der verschillende godsdiensten. Dl. I. *Inz. Universiteits Bibliotheek, A'dam.*
79. *Vrijdagavond literatuur*.
Nieuw Israël. Weekblad.
Centraal Blad v. Israëlieten.
Weekblad v. Israël. Huisgezinnen.
Vrijdagavond.
80. Ned. Israël. Weekblad. 1e Nummer, 1e Jrg. 4 Aug.
Inz. fa. Joachimstal.
-

